

2

Verloop van de anti-immigratiedemonstratie in Den Haag

Verloop van de anti-immigratiedemonstratie in Den Haag

Aan de orde is het **debat over het verloop van de anti-immigratiedemonstratie in Den Haag**.

De voorzitter:

Aan de orde is het debat over het verloop van de anti-immigratiedemonstratie te Den Haag. Een woord van welkom aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, alsmede de minister van Justitie en Veiligheid. We hebben vijftien sprekers van de zijde van de Kamer. Iedereen heeft vier minuten spreektijd. Ik stel voor het aantal interrupties in deze termijn te beperken tot zes en ze moeten ook niet veel langer duren dan 45 seconden. Gewoon kort en puntig ter zake komen, want we hebben ook nog andere dingen te doen vandaag. We hebben vanavond een aantal debatten die we niet kunnen verzetten in verband met de aanwezigheid van mensen uit onder andere Curaçao. De eerste spreker van vandaag is de heer Van Baarle van de fractie van DENK. Ik geef graag hem het woord.

De heer Van Baarle (DENK):

Voorzitter. Na 80 jaar liepen er weer openlijk fascistische straten. Gevaarlijke rechts-extremisten die rondliepen met een NSB-vlag in de hand, "Sieg Heil" scandeerden en de Hitlergroet deden. Deze nazi's riepen "buitenlanders buiten", "kankerasielzoekers" en dat vluchtelingen een gezwel zouden zijn. Ze vielen agenten aan, staken een politieauto in brand, vielen het D66-partijkantoor aan en probeerden het Binnenhof te bestormen. Een publieke geweldsuitbarsting van extreemrechts en nazi's. Toen zagen we deze minister. Hij was niet eens bereid om een nazi "een nazi" te noemen, zelfs niet nadat de NCTV adviseerde om het extreemrechts extremistische gedachtegoed van relschoppers te benoemen omdat je het normaliseert als je het niet benoemt. Nazi's pogen een Binnenhofbestorming te doen en dit kabinet weigert te benoemen dat het rechts-extremisten en nazi's waren. Als je weigert om nazi's "nazi's" te noemen en dit pas doet als je betrapt bent, dan ben je gewoon ongeschikt als minister van Justitie en Veiligheid. Dan moet je weg. Wij zullen dan ook een motie van wantrouwen tegen deze minister indienen.

Extreemrechts teistert al lang ons land. Van bezettingen van een moskee en islamitische scholen tot koranverbrandingen en van gezinnen met een migratieachtergrond die geterroriseerd worden tot haatdaden bij azc's. Al jarenlang wordt de regering voor extreemrechts gewaarschuwd. Vindt deze regering nou eigenlijk dat het voldoende tegen extreemrechts heeft gedaan? Zijn de signalen in aanloop naar afgelopen zaterdag wel serieus genomen?

Die extreemrechtse geweldsuitingen komen niet uit de lucht vallen. De zaden zijn al langer geplant, hier in de Kamer. Week in, week uit wordt er in deze Kamer opgehitst tegen vluchtelingen, Marokkaanse Nederlanders, islamitische Nederlanders door Wilders, die zijn rechts-extremistische onderbuik wekelijks mag laten leeglopen zonder weerstand.

Wilders zaait haat, maakt mensen boos en wijst vervolgens elke keer weer minderheden aan als zondebok voor de problemen in het land, geeft moslims en vluchtelingen overal de schuld van. Dat is het bekende recept van "verdeel en heers". De leuzen van Wilders worden gebruikt door nazi's. De uitspraken van Wilders worden op moskeeën gekalkt en komen in dreigbrieven. Al tijdenlang wordt daarvoor gewaarschuwd. De NCTV waarschuwde voor de opruiende uitspraken van Wilders en de gevolgen. Wilders is als inspiratiebron opgevoerd door een terrorist als Breivik. De ideeën van Wilders en de PVV zijn een gevaar. Dat moeten wij hier in het parlement benoemen en wij moeten daartegen strijden. We moeten niet met Wilders samenwerken, maar elke dag weer tegen die ideeën strijden.

Voorzitter. De reacties op afgelopen zaterdag zijn zo ontzettend hypocriet. Na de gebeurtenissen met Maccabi in Amsterdam vorig jaar hoorden we hier in de politiek de meest walgelijke uitspraken. Paspoorten moesten worden afgepakt. Moslimjongeren zouden de normen en waarden van Nederland niet onderschrijven. Er zou een integratiecrisis zijn. Mensen moesten het land worden uitgezet. Het zou aan de islam liggen. Allemaal discriminerende en walgelijke drek. Maar waar zijn die keiharde uitspraken nu? Moeten de paspoorten van die nazi's ook afgepakt worden? Zijn die nazi's ook niet geïntegreerd? Onderschrijven die nazi's ook onze normen en waarden niet? Moeten die nazi's ook het land worden uitgezet?

Wat hier is gebeurd, is dat de keiharde dubbele maat in Nederland weer zichtbaar is geworden: keihard in de richting van jongeren met een migratieachtergrond, boeterzacht in de richting van nazi's. En dat is een schande!

De heer Van Hijum (NSC):

De heer Van Baarle spreekt terecht zijn zorgen uit over de radicalisering en het extremisme waar we tegenaan lopen. Hij spreekt de regering en ook collega's aan op wat wij zelf kunnen doen om de verspreiding van dat gedachtegoed tegen te gaan. Een van de dingen waar het debat vandaag over zou kunnen gaan, is de wat bredere vraag over hoe wij hier in Den Haag met elkaar omgaan, over bevolkingsgroepen spreken en elkaar aanspreken op dingen. Ik vraag de heer Van Baarle of hij ook eens zou willen reflecteren op de wijze waarop hij dat zelf af en toe in deze Kamer doet. Dan doel ik onder andere op de uitspraak in de richting van minister Veldkamp dat hij bloed aan zijn handen heeft voor wat betreft het beleid dat hij voert. Met andere woorden: moeten wij ons niet allemaal een beetje bewust zijn van de manier waarop wij de discussie voeren?

De heer Van Baarle (DENK):

De heer Van Hijum kan het mij, als politiek leider van DENK, niet kwalijk nemen dat als hier een minister zit die wilens en wetens Israël de hand boven het hoofd houdt en wapens koopt van Netanyahu, zodat Netanyahu zijn genocide kan financieren, ik daar keiharde woorden voor gebruik. Ik zou tegen de heer Van Hijum willen zeggen dat hij zich eigenlijk zou moeten schamen dat hij deze vraag in dit debat durft te stellen. Want het was de heer Van Hijum die in dit kabinet en in de politieke samenwerking van de afgelopen periode in een coalitie zat met de PVV van Geert Wilders. Het was de heer Van Hijum die het toestond dat ministers die de extreemrechtse nazistische omvolkingstheorie uitten, in het kabinet gingen zitten. Dames met een hoofddoek werden

door ministers voor de bus gegooid met walgelijke uitspraken. NSC, de heer Van Hijum, de NSC-fractie, heeft dat al die tijd geslikt als zoete koek, voor de macht. Dus als er één aanwakkeraar van polarisatie en normalisator van extreemrechts is, dan is het helaas de fractie van NSC.

De voorzitter:

Niet alleen korte vragen, maar ook korte antwoorden.

De heer Van Hijum (NSC):

Laat ik het zo zeggen: we moeten allemaal nadenken over en reflecteren op hoe wij aan deze discussie hebben bijgedragen en moeten bijdragen, en hoe wij een einde maken aan polarisatie en extremisme in de samenleving en in de politiek.

Ik vroeg de heer Van Baarle, en daar heeft hij geen antwoord op gegeven, of hij vindt dat hij daar zelf ook een bijdrage aan levert door vijandbeelden op te roepen over bijvoorbeeld een minister, die daar ook in zijn persoonlijke situatie echt de gevolgen van heeft ondervonden, en door die vijandbeelden ook actief te delen op social media en zijn eigen achterban op te hitsen tegen anderen. Is de heer Van Baarle ook bereid om daarop te reflecteren, zoals we dat allemaal zullen moeten doen om aan die polarisatie een einde te maken?

De heer Van Baarle (DENK):

Nou wordt het wel heel erg schunnig, zeg ik tegen de heer Van Hijum. Hij beschuldigt mij ervan dat ik mensen ophits. Dat werp ik echt verre van me. Wat blijft staan, is dat de heer Van Hijum in dit debat een vraag stelt over polarisatie, terwijl de heer Van Hijum als bewindspersoon en als onderdeel van de politieke partij NSC al die tijd heeft weggekeken van het polariserende gedachtegoed van de heer Wilders en al die tijd in een kabinet is blijven zitten met bewindspersonen die de omvolkingstheorie uitten, racistische standpunten hebben en de meest verschrikkelijke uitingen hebben gedaan over Nederlandse moslims. Dus tot het moment dat dit niet waar zou zijn — maar helaas is dat waar — heeft de heer Van Hijum helemaal niet het recht om een vraag te stellen over polarisatie.

De heer Van Hijum (NSC):

Dat betreurt ik, want NSC stond en staat pal voor de democratische rechtsstaat. Dat is het afgelopen jaar niet anders geweest. Ik vraag nogmaals aan de heer Van Baarle, dat is dan voor de laatste keer, of wij ons ook bewust zijn van de woorden die wij hier gebruiken, de impact die deze woorden hebben op de samenleving, en dat dit uiteindelijk voor ons allemaal iets betekent. Ik merk dat de heer Van Baarle niet echt bereid is om die reflectie te plegen. Dat is jammer, want ik denk dat dit iets is wat wij ons ook in deze plenaire zaal moeten aantrekken.

De heer Van Baarle (DENK):

Ik zou de aandacht vooral willen vestigen op de woorden die níét gebruikt worden. Ik zou de aandacht vooral willen vestigen op het feit dat Geert Wilders al die jaren hier in dit parlement Nederlandse moslims, vluchtelingen en Marokkaanse Nederlanders de schuld kan geven van problemen en dat politieke partijen in dit huis willens en wetens stil

zijn, daar niks tegen inbrengen en zelfs met Geert Wilders in een kabinet gaan zitten en met hem samenwerken in een coalitie. Dan wordt extreemrechts genormaliseerd in dit land. Dat is levensgevaarlijk en daar heeft de heer Van Hijum een aandeel in.

De voorzitter:

Mevrouw Van der Plas, BBB.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Voorzitter. Agenten hebben zaterdag op een haar na een vuurwapen moeten trekken om hun eigen leven te redden. Auto's werden in de fik gestoken, paarden werden met stenen bekogeld, journalisten werden mishandeld, het Binnenhof werd bestormd — ons Binnenhof, het hart van de democratie, dé plek waar het vrije woord al eeuwen ons belangrijkste wapen is — en het partijkantoor van D66 werd vernield.

Voorzitter. Nederland zag zaterdag een perverse orgie van geweld waar iedereen, van links tot rechts, van walgt. Terwijl duizenden mensen vreedzaam op het veld stonden, kwam die geweldsexplosie er, uitgevoerd door een groep tuig en een deel mensen dat zich in de orgie van geweld liet meeslepen, zo bleek deze week uit de eerste rechtszaken. Tussen dit tuig liepen ook rechts-extremisten. Dat moeten we niet ontkennen. Heeft de minister al een preciezer beeld van de achtergrond van de mensen die deel uitmaken van de relschoppers?

Geweld, zeker geweld tegen hulpverleners, is volstrekt onacceptabel. In februari 2024 is een motie van BBB aangenomen om een wetsvoorstel voor een taakstrafverbod bij geweld tegen hulpverleners naar de Kamer te sturen. Een jaar later was het er nog steeds niet. In februari 2025 diende ik opnieuw een motie in, om het met spoed naar de Kamer te sturen. We zijn een halfjaar verder en we wachten nog. Waar blijft dit, vraag ik de minister.

Voorzitter. De meeste mensen die op het Malieveld stonden, stonden daar om hun stem te laten horen en om hun zorgen te uiten over wat zij dagelijks voelen, meemaken en zien in hun eigen buurten. Dat zijn zorgen over immigratie, zorgen over het tekort aan huizen, zorgen over zorg, zorgen over veiligheid en zorgen over de overlast die een deel van de asielzoekers pleegt in buurten waar gezinnen en ouderen wonen. Die zorgen zijn echt. Het zijn zorgen die ik hoor in elke kroeg, op elk erf en in elke supermarkt waar ik kom. Deze mensen zijn niet extreemrechts. Deze mensen zijn geen nazi's, racisten of fascisten. Het zijn vaders, moeders, jongeren, opa's en oma's. Het zijn mensen die juist van Nederland houden. Een Nederland waar zij zich veilig willen voelen, een Nederland waar mensen oog en oor voor elkaar hebben, een Nederland dat door de politiek gezien en gehoord wordt: daar kwamen de meeste mensen zaterdag voor, en niet om te tellen en niet om te vernielen.

Voorzitter. Normaal demonstreren lijkt niet meer te kunnen. Gajes dat vernielend door de straten trekt, XR-activisten, van Extinction Rebellion, die boterzuur in winkels gooien, pro-Palestijnse activisten die voor miljoenen euro's vernielingen aanrichten op universiteiten en ook politieagenten aanvallen: het is dramatisch. Gaan we elke partij hier in de Kamer daar dan verantwoordelijk voor houden? Nee, dit

zijn gekken; dit zijn mensen die bewust chaos willen creëren en bewust willen vernielen. Dat is de schuld van die personen zelf en van niemand anders. In Nederland mag je demonstreren en dat moeten we zo houden, maar je recht stopt waar je de veiligheid van een ander bedreigt. Dan ben je aan het slopen. Je sloopst dan ook de democratie en je sloopst de zorgen van vreedzame mensen. Die zorgen verdwijnen dan naar de achtergrond.

Voorzitter. Ik zal een motie indienen om te komen tot minimumstraffen voor geweld tegen politie en hulpverleners en dan speciaal gericht op dit soort relschoppers. Ik zie mevrouw Ouwehand staan.

De voorzitter:
Maak het maar even af.

Mevrouw Van der Plas (BBB):
Voorzitter. Bijna 60% van de mensen, van links tot rechts, vindt dat politici met hun taalgebruik escalatie van dit soort protesten veroorzaken. Dat bleek gisteren uit een onderzoek van EenVandaag. Ik vind dat ook. Ik vind dat ook. Zondagochtend al stuurde ik een uitnodiging naar alle fractievoorzitters in deze Kamer om deze week samen te gaan zitten om te kijken hoe wij een begin kunnen maken met het verbeteren van onze eigen onderlinge verhoudingen en te kijken naar onze eigen verantwoordelijkheid en rol in de polarisatie. Ik kreeg tot nu toe van drie van de vijftien fractievoorzitters een positief antwoord. Dat waren mevrouw Yesilgöz, de heer Stoffer en mevrouw Bikker. Wij zullen in ieder geval met elkaar afspreken. Van alle andere fractieleiders heb ik tot op heden helaas nog niks teruggehoord, maar ik hoop dat ze na dit debat toch bereid zijn aan te sluiten en een begin te maken met het verbeteren van onze eigen verhoudingen, en daarmee een voorbeeld te zijn voor Nederland.

Dank u wel.

De voorzitter:
Dank u wel.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):
Mevrouw Van der Plas probeert te duiden wat deze mensen wel en niet zijn. We kunnen het er in elk geval over eens zijn dat mensen misschien wel zijn opgehitst. Dan vraag ik de leider van de BBB te reflecteren op het effect van het verspreiden van leugens en het vertellen van halve en hele onwaarheden. Natuurlijk hebben mensen zorgen over het gebrek aan betaalbare woningen, maar het gaat nogal ver om statushouders daar de schuld van te geven en niet de benoemen dat bijvoorbeeld de VVD de hele woningmarkt heeft overgeleverd aan de commerciële markt. Ja, dat is lekker makkelijk. Het effect van leugens zagen we natuurlijk al veel eerder. We hebben bij de boerenprotesten gezien wat dat doet met mensen. Als je jarenlang liegt tegen boeren dat er geen probleem is met stikstof en geen probleem is met de natuur, dan worden ze natuurlijk boos als er toch maatregelen komen. Dat zijn allemaal leugens die de BBB-fractie en -bewindspersonen gewoon de samenleving in gooien.

Mevrouw Van der Plas (BBB):
Ik ga hier gewoon niet meer aan meedoen. Ik ga wel antwoord geven, maar ik ga niet meedoen aan deze retoriek. Ik hoor nu een aantal keer de woorden "liegen" en "leugens". Ik hoor dat mensen persoonlijk verantwoordelijk worden gehouden voor geweld of leed. Wij moeten daar echt mee stoppen. Sommige mensen zullen het prachtig vinden wat mevrouw Ouwehand zegt, maar uit onderzoek van EenVandaag blijkt heel duidelijk dat twee op de drie mensen het helemaal zat is hoe wij hier met elkaar omgaan. Mevrouw Ouwehand probeert mij nu te prikkelen om hierop te reageren. Ik kan er één ding op zeggen, mevrouw Ouwehand: geweld is een individuele keuze van iemand. Iemand kiest ervoor om een steen te pakken en die richting een politieagent te gooien. Iemand kiest ervoor om een politieauto in de fik te zetten. Dat zijn individuele keuzes. Wij debatteren elke dag over de thema's die mevrouw Ouwehand noemt. Wij debatteren er elke dag over. Maar geweld is een individuele keuze, en ik ga mij niet verantwoordelijk houden voor het idee dat de dingen die ik heb gezegd, leiden tot het een of het ander. Als we dat gaan doen, kan ik ook nog wel een paar dingen noemen. Dat kan ik hier gaan doen, maar ik ga dat niet doen.

De voorzitter:
Oké.

Mevrouw Van der Plas (BBB):
Ik heb geluisterd. Ik zie het onderzoek. We horen gewoon elke dag dat mensen het zat zijn, dat we over de inhoud moeten debatteren en dat we met oplossingen moeten komen.

De voorzitter:
Korte vragen, korte antwoorden.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):
"Het is gebeurd en het kan weer gebeuren." Dat waren de woorden van Primo Levi, een antifascist die door de nazi's in Auschwitz is gezet. Daarmee doelde hij niet op Jodenhaat an sich, maar op het feit dat mensen kunnen worden opgehitst en achter charlatans aan lopen. Dat zijn politici die problemen niet benoemen voor wat ze zijn, maar liegen tegen mensen. Het is niet de schuld van mensen die zijn gevlucht voor oorlog en geweld dat Nederland een woningnood heeft. Als mensen zorgen hebben, terechte zorgen, over het feit dat ze geen betaalbare woning kunnen vinden, dan is het de plicht van democratische politici om daar de waarheid over te vertellen. Mevrouw Van der Plas en haar partij doen mee aan die ophitsers door te liegen. Datzelfde zien we gebeuren bij een andere kwetsbare waarde, de natuur. Er worden boeren opgehitst tegen maatregelen die nota bene henzelf uit deze klem zouden helpen. Daar krijg je dus boze en gewelddadige reacties van.

De voorzitter:
Korte vragen, korte antwoorden.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Ik vind het gewoon link wat hier gezegd wordt. Ik zou mensen ophitsen. Eigenlijk word ik hier een ophitsers genoemd. Ik zou daarmee verantwoordelijk zijn voor geweld. Ik vind dat heel gevaarlijk. Wij hebben hier in de Kamer allemaal te maken met hevige intimidatie en doodsb bedreigingen. Er zit hier een fractievoorzitter in de Tweede Kamer die al ruim twintig jaar geen normaal leven kan leiden en die waarschijnlijk ook nooit meer een normaal leven zal kunnen leiden. Hij heeft zware beveiliging en geen privéleven. Wij kunnen afspreken om gezellig een kopje koffie te drinken op een terras, als mevrouw Ouwehand daarvoor openstaat. Maar dat kan de heer Wilders niet. Zijn leven is compleet verwoest omdat hij elke dag te maken heeft met zware doodsb bedreigingen. Ik vind het heel erg link ... Laat ik het zo zeggen: je mag elkaar aanspreken in een debat op de dingen die je zegt. Dat doen wij hier ook. Maar ik vind het heel gevaarlijk als je gericht tegen mij zegt dat ik een ophitsers ben en dat ik daardoor verantwoordelijk ben voor geweld. Dat gaat weer leiden tot nieuwe bedreigingen. Daarom heb ik net in mijn antwoord gezegd: ik ga daar niet aan meedoen. Geweld is een individuele keuze.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik wil graag een persoonlijk feit maken. Ik heb niet gezegd dat mevrouw Van der Plas een ophitsers is. Ik heb het gedrag benoemd; dat is iets anders. Ik wil nog een persoonlijk feit maken. Mevrouw Van der Plas doet net alsof er iemand in deze zaal zit die niet verafschuwt dat de heer Wilders niet zonder beveiliging door het leven kan. Houd daarmee op.

De voorzitter:

Oké. Dat was een persoonlijk feit. Dat is bij dezen rechtgezet.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Voorzitter, daar wil ik wel even op reageren.

De voorzitter:

Nou, heel kort dan, want dit was een persoonlijk feit.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Toen ik benoemde wat ik net zei, stond mevrouw Ouwehand te knikken. Toen ik zei dat mevrouw Ouwehand mij een ophitsers noemde en mij persoonlijk verantwoordelijk houdt voor geweld, stond mevrouw Ouwehand te knikken. Daarom heb ik dat gezegd en zo heb ik het ook opgevat.

De voorzitter:

Korte vragen en korte antwoorden.

De heer Dassen (Volt):

Mevrouw Van der Plas gaat hier precies voorbij aan de kern van het probleem dat we zien. Ze zegt: geweld is een individuele keuze. Niemand hier in deze zaal zou daar enige verantwoordelijkheid voor hebben. Maar juist de NCTV heeft gezegd dat wat wij hier in dit huis doen, wat hier wordt gezegd en waartoe hier wordt opgeroepen, uiteindelijk zorgt voor de legitimering van extremistische overtuigingen. Dat heeft de NCTV ons gisteren verteld. Dat hebben we gezien en dat staat zelfs in de duiding van de gebeurtenissen. Hoe

kan mevrouw Van der Plas dan volhouden dat de politici in dit parlement hier geen rol in hebben?

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Ik denk dat de politici in dit parlement — dat zijn wij allemaal — een verantwoordelijkheid hebben voor de polarisatie in de samenleving. Zeker. Dat is ook de reden waarom ik ook de heer Dassen zondagochtend heb uitgenodigd en heb gevraagd: kunnen we eens met elkaar praten? Dat wil ik niet doen om elkaar de mond te snoeren; dat heb ik letterlijk in de mail gezegd. Ik vroeg: kunnen we samen zitten en bekijken hoe we onze eigen rol kunnen nemen? Wat is onze verantwoordelijkheid hierin? Dat hoeft geen officiële bijeenkomst te zijn, met een hele agenda. Ik zit nog maar vier jaar in de Kamer, maar ik constateer dat we hier niet meer met elkaar praten. Ik constateer dat we nooit meer eens gemixt met elkaar zitten en een biertje drinken met elkaar. Ik constateer dat we hier allemaal in vakjes zitten en er bijna geen onderling contact meer is, zeker niet tussen de fractievoorzitters. Dat is gewoon het geval. Ik hoor wat rumoer uit het vak van GroenLinks-PvdA en D66. Ik zeg niet dat het nooit voorkomt, maar toen ik net in deze Kamer zat, was het heel normaal om even met elkaar te zitten of een biertje te drinken. De verhoudingen waren toen gewoon beter. Dat komt misschien ook door alles wat er in de wereld gebeurt, want er gebeuren nu eenmaal heftige dingen. Die slechte verhoudingen uiten zich er ook in dat wij hier zo kei- en keihard tegen elkaar zijn. Ik noem het onderzoek van Een-Vandaag. Twee op de drie mensen geven aan dat ze dat helemaal zat zijn ...

De voorzitter:

Helder.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

... dat ze willen dat hun zorgen gehoord en gezien worden en dat we daar wat aan doen.

De heer Dassen (Volt):

Ik wil best een biertje met mevrouw Van der Plas drinken, maar daar gaat deze hele discussie in mijn ogen niet over. De discussie gaat erover dat we afgelopen weekend hebben gezien dat extreemrechts geweld in Nederland door de straten trok, met NSB-vlaggen en met Hitlergroeten. Door de veiligheidsdiensten wordt duidelijk gezegd dat het mede wordt aangejaagd door wat er hier in het parlement gebeurt. Dat moeten we met elkaar durven benoemen. Mevrouw Van der Plas zegt dat we geen biertje met elkaar drinken. Dat is niet het probleem. Het probleem is dat er in dit parlement geen norm meer wordt gesteld, waardoor extreemrechts blijkbaar de legitimatie voelt om zo door Den Haag te trekken. Mevrouw Van der Plas gaat hier in haar betoog volledig aan voorbij. Dat is in mijn ogen de grootste zorg die we op dit moment hebben. Ik hoop dat mevrouw Van der Plas daar eens op wil reflecteren. Dan is het prima om een biertje te drinken, maar alsjeblieft, doe nou niet net alsof wij er hier in het parlement geen rol in hebben.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Ik heb in mijn tekst genoemd dat er rechts-extremistische groepen tussen liepen zaterdag; ik heb het letterlijk benoemd. Natuurlijk gaat het niet over "een biertje drinken

en tralala, alles is weer oké". Het gaat erom dat het belangrijk is om met elkaar in gesprek te blijven; dat zeggen wij hier ook altijd. Dan weet je waar iemands gedrag, gedachten of standpunten vandaan komen en bijvoorbeeld of het zo bedoeld is als het gezegd is. Het symbool is "een biertje drinken", maar dáár gaat het om. Wij zeggen elke dag tegen mensen in Nederland: ga met elkaar in gesprek, voer de dialoog en ga het debat aan met elkaar. Maar zelf doen we dat niet. Dat is de reden waarom ik zondagochtend de fractievoorzitters heb uitgenodigd om eens bij elkaar te zitten om het daar eens over te hebben en om een begin te maken. En nee is ook een antwoord. Als je zegt dat je daar geen behoefte aan hebt, kun je ook gewoon terugmailen en zeggen dat je daar geen behoefte aan hebt; dat vind ik prima, want het is geen verplichting.

De heer Dijk (SP):

Ik wil best een keer een biertje drinken met mevrouw Van der Plas; dat lijkt me een hartstikke goed idee. Maar daar wil ik het debat niet over voeren. Ik heb ook niet zo'n zin om elkaar in een interruptie voor rotte vis uit te gaan maken, dus dan weet u alvast dat dat niet gaat gebeuren. Ik wil wel graag weten wat volgens mevrouw Van der Plas de voedingsbodem is waarin rechts-extremistisch geweld en rechts-extremistische ideeën zo wortel schieten in onze samenleving op dit moment.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Ik denk niet dat het alleen van dit moment is. Er zijn legio rapporten, al jaren, over rechts-extremisme en ook over links-extremisme. Het is niet iets van deze tijd. Oei, mijn oorbel valt uit. Het is niet per se iets van deze tijd. Ik denk wel dat wij als politici een rol hebben in de polarisatie. Het is een feit dat hier gewoon hele scherpe dingen worden gezegd en mensen gewoon persoonlijk verantwoordelijk gehouden worden voor dode baby's bijvoorbeeld, of persoonlijk verantwoordelijk gehouden worden voor geweld. Dat zijn gewoon hele zware aantijgingen. Dat hebben we vorige week in de debatten over de Miljoenennota ook kunnen zien. Links-extremisten, rechts-extremisten en die-rextenisten zitten ook gewoon vaak in hun eigen groepen, in hun eigen bubbels en in hun eigen algoritmes op sociale media; die krijgen constant bevestigingen. Als ik zie wat ik weleens doorgestuurd krijg aan verhalen, zowel van de linkerkant als van de rechterkant, dan denk ik: hoe komen mensen hier eigenlijk bij? Maar het begint wel met een parlement dat op een normale manier met elkaar omgaat en ook niet hier constant elkaar persoonlijk de schuld geeft van van alles, want dan wakkert het polarisatie aan, zeker. Ik blijf erbij: geweld is en blijft gewoon een individuele keuze.

De heer Dijk (SP):

In de Nationale Extremismestrategie 2024-2029 staat heel duidelijk beschreven wat de voedingsbodem kan zijn voor rechts-extremistische boodschappen. Het gaat dan voornamelijk over bestaanszekerheid, waaraan te weinig gedaan is de afgelopen jaren, waardoor mensen meer onbehagen ervaren. Dan lees ik in het Algemeen Dagblad het verslag van afgelopen zaterdag. Daarin gaat het over alleenstaande moeders met twee kinderen, mensen die na hun verslaving de boel weer op de rit hebben, mensen die tweeënhalf jaar op straat hebben geleefd, met daaronder de tekst: "Ik heb mij in een enorme emotionele opwelling laten meesleuren

door de menigte en heb verschrikkelijke dingen gedaan, waar ik enorm veel spijt van heb. Het is het domste wat ik ooit gedaan heb." We moeten het hier hebben over de voedingsbodem, waardoor mensen die op dit soort protesten komen, worden meegesleurd in rechts-extremistische groeperingen, die met hun arm omhoog, Duitse leuzen en antisemitische teksten roepend, NSB-vlaggen met zich meedragen. Mevrouw Van der Plas, ik wil het echt met u hebben over links-extremisme, maar vandaag hebben we het over rechts-extremistisch geweld. Ik wil heel graag van mevrouw Van der Plas een antwoord op de vraag wat de voedingsbodem is. Ik heb 'm hier genoemd, zoals te lezen is in allerlei rapporten van het kabinet zelf. Ik ben benieuwd naar de analyse van mevrouw Van der Plas.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Je zag zaterdag natuurlijk heel duidelijk mensen die ook zeiden: mijn kind krijgt geen woning. Dat gaat over de bestaanszekerheid, waar de heer Dijk het over heeft. Dat is de reden waarom duizenden mensen op dat protest zijn afgekomen. Niet iedereen heeft een steen of een stok gepakt om te gaan rellen. Het grootste deel van de mensen stond daar gewoon om zijn zorgen te uiten. Nogmaals, ik denk dat de polarisatie onderling, ook in de samenleving, in de coronatijd echt wel is aangewakkerd. Ik heb hier vaak gestaan en tegen de toenmalig minister-president gezegd: er is een tweedeling in de samenleving, een veenbrand die aan het sluimeren is. Toen werd er gezegd: er is geen tweedeling in de samenleving. Maar iedereen zag die tweedeling: gezinnen, families, alles viel uit elkaar.

De voorzitter:

Helder.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Als de mensen in Nederland — ik weet niet hoe ik het anders moet omschrijven — zich niet gehoord en gezien voelen, gaan ze zich begeven in andere groepen. Ik zeg "de mensen in Nederland", want ik weet niet hoe ik het anders moet omschrijven; niet alle 18 miljoen Nederlanders vinden dat, want iedereen heeft natuurlijk zijn eigen gedachten. Maar over het algemeen geldt, en dat bleek ook uit het onderzoek van EenVandaag: als de mensen zich niet gehoord en gezien voelen, dan gaan ze zich bewegen in andere groepen. De heer Dijk zegt dat ik links-extremisme heb genoemd, maar ik zeg er duidelijk bij: rechts-extremisme heb ik er gewoon bij gezegd.

De voorzitter:

Helder, helder. Dank u wel.

Mevrouw Van der Plas (BBB):

Dank u.

De voorzitter:

De volgende spreker is de heer Wilders, Partij voor de Vrijheid.

De heer Wilders (PVV):

Dank u wel, meneer de voorzitter. De PVV is tegen iedere vorm van geweld, bij welke demonstratie dan ook. Het bezetten van de A12, het mishandelen van politieagenten, het in de fik steken van politieauto's, het gillen van antisemitische leuzen en het belagen van het partijkantoor van D66 afgelopen zaterdag, is walgelijk en totaal onaanvaardbaar. Het daarvoor verantwoordelijke tuig verdient het wat de PVV betreft dan ook om de cel in te gaan, want geweld kan niet hard genoeg worden bestraft.

Maar, voorzitter, wat ook vals en onacceptabel is, is dat politici als Timmermans en Jetten er meteen een politiek slaatje probeerden uit te slaan. Ze gooiden om electorale redenen olie op het vuur door zaterdag binnen een minuut schaamteloos naar politici als ondergetekende te wijzen in plaats van naar de daders. Beide heren polariseren daarmee zelf als geen ander en hitsen de boel alleen maar op, met een gigantische selectieve verontwaardiging. Waar waren ze toen er vorig jaar bij de Universiteit van Amsterdam rellen waren van pro-Palestijnse activisten, agenten werden verwond, journalisten werden belaagd en voor miljoenen euro's schade werd aangericht? Waar waren ze toen relende Eritreeërs in Den Haag de halve binnenstad vernielden? Waar waren ze toen honderden allochtonen eerder dit jaar in Scheveningen voor rellen en vechtpartijen zorgden en stenen — stenen! — naar de politie gooiden? Waar waren ze bij de recente allochtonenrellen in Beverwijk? Het was muisstil bij GroenLinks-Partij van de Arbeid en D66. Ze waren in geen velden of wegen te bekennen. Het kwam ze niet uit! Er waren geen verkiezingen in aantocht! Het is te sneu voor woorden.

De voorzitter:

De heer Jetten met een persoonlijk feit.

De heer Jetten (D66):

Ja, een persoonlijk feit. Alle voorbeelden die de heer Wilders net noemt, heb ik allemaal veroordeeld. Die hypocrisie komt dus alleen hem toe.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Voorzitter, een persoonlijk feit. Een lading leugens. Alles wat de heer Wilders opnoemt, hebben wij hard veroordeeld.

De heer Wilders (PVV):

U was nergens, allebei niet. U heeft geen debat aangevraagd, u heeft geen verklaringen gemaakt, u heeft helemaal niets gedaan. Misschien dat u er een half tweetje uit heeft gegooid, maar u was er niet. U was er niet! De grote ophef van nu is terecht hè, want nogmaals: ik sta helemaal aan uw kant, aan iedereen zijn kant die zegt dat wij het geweld van zaterdag, ook het rechts-extremistische geweld dat daartussen zat, moeten bestrijden. Wij hebben dat veroordeeld. U heeft dat op grote afstand gedaan.

Voorzitter, voordat de heer Timmermans weer begint te blèren, mag ik misschien een ...

De voorzitter:

Nou, nou, nou, nou, nou, nou. De heer Timmermans blèrt niet. Hij interrumpeert. Even dit afmaken, en dan de heer Timmermans, sorry.

De heer Wilders (PVV):

Ik maak even mijn antwoord af.

De voorzitter:

Dat zeg ik ook. Ik zeg: u maakt het af.

De heer Wilders (PVV):

Het is toongevend dat u vandaag weigert om de verklaring, die op initiatief van de ChristenUnie is opgemaakt, te ondertekenen, omdat mijn partij en de Forum voor Democratie-partij die ondertekenen. Een verklaring die zegt dat het geweld op het Malieveld onaanvaardbaar is, tekent u niet, omdat twee partijen eronder staan. U heeft meer haat naar de PVV dan naar geweld. Hoe denkt u dat Nederland daarover denkt, meneer Timmermans?

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Voorzitter, met uw welnemen zal ik daar later op ingaan, als ik een interruptie pleeg. Nu is het een persoonlijk feit. Voorzitter, ik wil ook aan u als voorzitter persoonlijk vragen of u, als hier leugens worden verteld over de heer Jetten en over mij, namelijk dat we niet zouden hebben gereageerd op die hele lijst die de heer Wilders opnoemt, aan de heer Wilders vraagt om dat terug te nemen. De heer Jetten en ik hebben namelijk wel alle twee alles veroordeeld waar de heer Wilders naar wijst.

De voorzitter:

Genoteerd. Dan gaan we naar de eerste interruptie, van de heer Van Baarle.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Voorzitter, ik heb ook een vraag aan u, een vraag over de orde. Ik vind ook dat de Voorzitter, als voorzitter van het hoogste orgaan in onze parlementaire democratie, hier moet meehelpen te bewaken dat er geen onveilige dingen worden gedaan. Als iemand flagrante leugens vertelt, waarvan de NCTV nota bene heeft gewaarschuwd dat het gevolgen heeft voor de nationale veiligheid, doe ik een beroep op u als Voorzitter om handelend op te treden.

De voorzitter:

Ja, maar de Voorzitter is niet alwetend. Het is niet aan hem om te bepalen wat een leugen is of niet, dus dat zou een onmogelijke positie zijn waarin u mij plaatst. Het is gewoon aan u om dan te zeggen: het klopt niet. Dat heeft de heer Timmermans net gedaan. Maar een Voorzitter kan niet bepalen wat waar of niet waar is.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Maar het filmpje is al gemaakt en u zegt er niets van.

De voorzitter:

"Het filmpje"? Daar weet ik ook niets van.

De heer Van Baarle (DENK):

We hebben de reactie van de heer Wilders de afgelopen tijd gezien, bijvoorbeeld op de gebeurtenissen in Amster-

dam rondom Maccabi of op de gebeurtenissen in Rotterdam tijdens corona. Toen was hij keihard. Keihard in de richting van Nederlandse moslims. Keihard over de islam. Hij was er keihard over dat er een integratieprobleem zou zijn. Maar waar is de heer Wilders nu, nu het gaat om nazi's, om extreemrechts tuig? De heer Wilders deed allemaal walgelijke uitspraken over minderheden, over mensen met een migratieachtergrond, die niet konden. Maar waar is de heer Wilders nu om te zeggen: paspoort afpakken? Waar is de heer Wilders nu om te zeggen: integratieprobleem? Waar is de heer Wilders nu om het geloof van mensen erbij te halen? Waar is de heer Wilders nu om te zeggen dat er een probleem zou zijn met integratie? Waar is de heer Wilders nu om te zeggen dat mensen met hun complete familie het land uitgeknikkerd zouden moeten worden? Waarom is de heer Wilders keihard met walgelijke discriminatie in de richting van Nederlanders met een migratieachtergrond, maar gebruikt hij al die woorden nu niet en is hij zacht?

De voorzitter:

Korte vragen, korte antwoorden.

De heer Wilders (PVV):

Ik ben allesbehalve zacht. Ik heb als eerste fractievoorzitter in de hele Tweede Kamer, nog eerder dan u, zaterdag op een snoeiharde wijze afstand genomen van al het geweld. Wij verafschuwen geweld. De PVV heeft sinds ons bestaan geweld veroordeeld. De eerste regel van het voorwoord van ons verkiezingsprogramma is dat wij democratisch in verzet komen. Ik heb dus keihard afstand genomen. Ik doe dat nu weer. Ik heb in tegenstelling tot u, meneer Van Baarle, ook de keiharde verklaring, die is opgesteld in niet mis te verstane bewoordingen en op initiatief van mevrouw Bikker van de ChristenUnie, getekend. U heeft die verklaring niet getekend. Net als de heer Timmermans en de heer Jetten heeft u ervoor gekozen om uw haat voor de PVV groter te laten zijn dan uw haat voor het geweld. U had ook kunnen zeggen: ik teken, met de hele Kamer, die verklaring mee. U heeft die verklaring niet getekend. U heeft de kans laten lopen om met z'n allen afstand te nemen van het geweld. Daarmee polariseer niet ik, maar polariseert u. Dat moet u zichzelf aantrekken.

De heer Van Baarle (DENK):

De heer Wilders is poeslief voor de mensen die op hem lijken, maar keihard, racistisch en discriminerend in de richting van mensen die niet op hem lijken. Toen het bijvoorbeeld ging om Marokkaanse Nederlanders in Tilburg, zei de heer Wilders dat ze gericht in hun knieën geschoten moesten worden. Ik hoor de heer Wilders nu, nogmaals, niet zeggen dat die nazi's niet geïntegreerd zijn, dat hun paspoorten afgepakt zouden moeten worden, dat er een integratiecrisis is en dat ze het land uit geknikkerd zouden moeten worden. Al die woorden hoor ik niet van de heer Wilders. Daar is een woord voor, zeg ik tegen de heer Wilders: discriminatie. Waarom haalt de heer Wilders bij gebeurtenissen in het land wél de afkomst erbij en discrimineert hij op een walgelijke manier als het gaat om Nederlandse moslims en Nederlanders met een migratieachtergrond, maar is hij nu boterzacht en gebruikt hij boterzachte woorden?

De heer Wilders (PVV):

Nogmaals, ik weet niet waar de collega het vandaan haalt — blijkbaar komt het hem politiek goed uit — maar ik heb keiharde woorden gebruikt. Wat u zegt, is dus gewoon onwaar. Ik heb het geweld zaterdag als eerste veroordeeld, ik heb de verklaring van de collega's meegetekend en ik heb net al gezegd dat de mensen wat mij betreft zo lang mogelijk in de cel mogen verdwijnen. Ik ben dus harder dan hard.

De heer Van Baarle (DENK):

Dit is die dubbele maat waar zo veel mensen in het land gewoon zo klaar mee zijn. Als er gebeurtenissen zijn in Amsterdam of Rotterdam, is de heer Wilders er als de eerste bij om tegen mensen te zeggen dat ze niet geïntegreerd zijn, dat het aan hun geloof of aan hun afkomst ligt en dat mensen het land uit geknikkerd zouden moeten worden, inclusief hun familie en hun ouders. Nu het om nazi's gaat, horen we die keiharde woorden niet. De heer Wilders is keihard, racistisch en discriminerend in de richting van Nederlanders met een migratieachtergrond, maar boterzacht in de richting van nazi's. Dat is een schande.

De heer Wilders (PVV):

De collega kan het honderd keer herhalen, maar er klopt gewoon helemaal niets van. Ik ben keihard geweest. Veel harder kan het niet.

De heer Bontenbal (CDA):

Er is, denk ik, een groot verschil tussen de manier waarop de heer Wilders met de PVV politiek bedrijft en de manier waarop ik met het CDA politiek wil bedrijven. Dat zit 'm in de manier waarop we met polarisatie omgaan. Uw stijl is polariserend. Wij willen antipolariserend zijn. Ik wil u een stukje uit een rapport van de NCTV voorhouden. Het gaat over de vraag in welke mate politici invloed hebben op wat ze "geweldsexcessen" noemen. In de Verenigde Staten hebben we natuurlijk de bestorming van het Capitool gezien. Dat is in deze mate niet het geval in Nederland. Maar, schrijft de NCTV, er zijn wel voorbeelden van "uit de hand gelopen protesten bij raadsvergaderingen over de huisvesting van asielzoekers, vernielingen van moskeeën en huizen van statushouders en minderheden, en brandstichtingen en beschieting van azc's en opvanglocaties. De gewelddadige en intimiderende aard van deze incidenten is zorgelijk, omdat het uiteindelijk ook kan leiden tot gewonden of zelfs dodelijke slachtoffers. Bovendien zet dit het lokale democratische proces onder druk." Dan schrijft de NCTV de volgende zin. Die wil ik u graag voorhouden, meneer Wilders. Ik vraag om reflectie. "De meeste incidenten lijken in belangrijke mate terug te voeren op de politieke en maatschappelijke ophef die in Nederland bestaat over de komst en opvang van asielzoekers." Mijn vraag aan de heer Wilders is: ziet hij hier voor zichzelf ook een verantwoordelijkheid in?

De heer Wilders (PVV):

Mijn verantwoordelijkheid is om op te komen voor die 2,5 miljoen Nederlanders die het spuugzat zijn wat er in Nederland gebeurt. Zij zijn het spuugzat dat de grenzen al decennialang openstaan en dat daar niets aan gebeurt, dat Nederland één groot asielzoekerscentrum dreigt te worden of is geworden en dat de criminaliteit vooral onder allochtonen ... Ik heb vorige week bij de Algemene Politieke

Beschouwingen gewoon feiten genoemd. De helft van de verdachten van verkrachting, aanranding, mishandeling, stalking en bedreiging komt uit allochtone hoek. Dat zijn gewoon CBS-cijfers, harde feiten. De helft, de helft, van alle verdachten komt uit allochtone hoek. Mensen hebben door die massa-immigratie meer moeite om een woning te vinden. Sterker nog, omdat allochtonen en statushouders vandaag de dag nog steeds voorrang krijgen, hebben zij een probleem om een woning te krijgen. Voor die mensen kom ik op. Dat doe ik op de scherpste manier, want zij hebben mij hier gekozen. U heeft er de afgelopen decennia met z'n allen een puinhoop van gemaakt. Wat de NCTV ook schrijft, ik zal voor die mensen blijven opkomen en dit in keiharde termen blijven benoemen.

De heer Bontenbal (CDA):

Ik ga het gewoon nog een keer vragen. U heeft veel ervaring met de AIVD en de NCTV. U loopt al 25 jaar mee. U weet wat deze clubs doen en hoe belangrijk ze zijn. De NCTV, niet het CDA, zegt dat de meeste incidenten in belangrijke mate terug lijken te voeren op politieke en maatschappelijke ophef, dus op wat er hier in dit huis gebeurt. Ik vraag het u nog een keer: zou u willen reflecteren op uw verantwoordelijkheid en op hoe de manier waarop u politiek bedrijft maatschappelijk tot uiting komt in die rellen? "Brandstichting", staat hier. Statushouders en minderheden worden aangepakt. Er zijn protesten bij opvanglocaties, waar sprake is van intimidatie. Dit verzin ik niet; dit is wat de NCTV een paar weken geleden in zijn rapport schreef. Welke verantwoordelijkheid ziet de heer Wilders hierin voor zichzelf?

De heer Wilders (PVV):

Ik heb het antwoord net gegeven. De collega krijgt gewoon precies hetzelfde antwoord. Mijn verantwoordelijkheid is niet naar de NCTV, maar naar mijn kiezers, de 2,5 miljoen mensen die mij hier hebben neergezet. Ik zeg overal en altijd dat het op democratische wijze moet gebeuren, nooit geweld gebruiken. Ik verafschuw en veroordeel al sinds ik in de Kamer zit het gebruik van geweld, maar mensen zijn boos. Mensen zijn woedend. Ga weg met uw NCTV-boekje. De mensen op straat hebben niets met de NCTV. Die willen gewoon dat ze hun eigen land terugkrijgen, dat ze hun eigen wijk weer herkennen, dat ze een woning krijgen, dat hun dochters veilig over straat kunnen gaan. En ja, daar word ik boos over, iedere keer opnieuw als ik aan die mensen denk die door u allemaal in de steek worden gelaten. Ze worden allemaal door u in de steek gelaten. Ook het CDA heeft er de afgelopen decennia medeverantwoordelijkheid voor gedragen, net als de Partij van de Arbeid en D66, dat het een puinhoop is in Nederland. Vindt u het gek dat mensen boos worden? U kunt hier nou met z'n allen mij de schuld gaan geven en naar mij wijzen, zo van: wat is uw schuld en uw reflectie? Dat is niet zo. De mensen zijn boos. De mensen zijn woest.

De voorzitter:

Ja.

De heer Wilders (PVV):

Nee, niet "ja". Nou, wel "ja", want het is inderdaad waar. De mensen zijn ontzettend boos. Dat moet hier worden geredresseerd. Ik ga niet met meel in de mond spreken, zoals u doet. Ik zeg de waarheid.

De heer Bontenbal (CDA):

Ik concludeer dat de heer Wilders geen enkele verantwoordelijkheid wil nemen voor het politieke debat en voor hoe dat tot uiting komt in wat er in de samenleving gebeurt. Als antwoord op deze rellen zegt hij: ik benoem de onvrede en die onvrede is terecht; de politiek heeft daar te weinig aan gedaan. Maar dan is de grote vraag die in dit debat blijft liggen: wat heeft u de afgelopen twee jaar dan zelf gedaan? Want u had uiteindelijk de kans om het op te lossen. We hebben de afgelopen twee jaar een grote politieke chaos gezien. Het was een grote puinhoop. U heeft bewindspersonen hier neergezet die niks klaargemaakt hebben. Wetten zijn niet door de Kamer gegaan. U had twee jaar de kans om deze mensen te helpen, de mensen die boos zijn. U had ze kunnen helpen, maar het is twee jaar een grote puinhoop geweest. U bent nu 25 jaar politicus. Al 25 jaar agendeert u dit onderwerp. U heeft twee jaar de tijd gehad om er wat van te maken en het is twee jaar gewoon een chaos geweest. Die 2,5 miljoen kiezers heeft u zelf keihard in de kou laten staan.

De voorzitter:

Kort antwoord.

De heer Wilders (PVV):

Nou, wacht maar af wat de kiezer op 29 oktober van uw woorden vindt. We hebben elf maanden regeringsverantwoordelijkheid genomen. We zijn er uiteindelijk mee gestopt omdat we niet konden doen wat we wilden doen, ook met ons plan dat uiteindelijk niet werd geaccepteerd en tot een kabinetscrisis heeft geleid. U kunt het vervelend vinden, maar heel veel mensen ... De partij van de heer Bontenbal heeft niet elf maanden geregeerd, maar sinds de Tweede Wereldoorlog ongeveer 50 jaar. De rotzooi die door de grote partijen hier in dit huis naar Nederland is gekomen als het gaat om immigratie en asiel, is gewoon niet geadresseerd. U kunt niet een partij die elf maanden heeft geregeerd daarvan de schuld geven. Kijkt u alstublieft in de spiegel. De mensen zijn ontzettend boos. De collega sprak net over "een veenbrand". Dat is wel de meest voorzichtige formulering van wat in Nederland speelt. Nederland heeft een gigantische boosheid onder de bevolking, om hele goede redenen. We halen iedereen naar binnen terwijl we hier aan alles een tekort hebben. We hebben aan alles een tekort: een zorgtekort, een lerarentekort, een politietekort, een huizentekort, een geldtekort. En we laten iedereen maar binnen. We geven ze alles gratis. We geven ze onze huizen, en onze dochters zijn onveilig. Vindt u het gek dat mensen ... De collega van de SP noemde net wat voorbeelden van iemand die daar stond, een gewone burger die over de schreef is gegaan. Maar wat daarachter zit, is boosheid omdat wij hier de problemen niet oplossen.

De voorzitter:

Ja.

De heer Wilders (PVV):

Dáár moet u aan denken. Zolang dat niet is veranderd — dat is mijn laatste zin, voorzitter — sta ik hier en kom ik voor die mensen op, iedere dag opnieuw. De NCTV zal niet bepalen welke toon ik daarbij aansla.

De heer **Jetten** (D66):

De afkorting "NCTV" is nu een paar keer voorbijgekomen, de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding. Die zegt: "De woorden van politici doen ertoe." Laten we even naar die woorden kijken. De heer Wilders noemt journalisten "tuig van de richel". De heer Wilders noemt rechters "politiek bevooroordeeld". De heer Wilders noemt de Tweede Kamer "een nepparlement". De heer Wilders staat toe dat leden van zijn partij de omvolkingstheorie gebruiken. De heer Wilders staat toe dat er ministers worden beëdigd die met trots een prinsenvlag, de vlag van de NSB, dragen. De heer Wilders zegt in Helmond: "Jullie zijn de baas in deze stad, niet de burgemeester. Accepteer niet dat de burgemeester een ander besluit neemt." En hij zegt in Zwolle: "Als ze dat wel doen, is de tijd van accepteren wat mij betreft voorbij. Dan moeten jullie het niet accepteren." Vorige week nog, bij de APB, sprak hij hier in dit huis over "een nationale zelfmoord" en roept hij deze vraag op: "Vechten we terug of niet?" Woorden doen ertoe. Meneer Wilders, u bent hier degene die met uw woorden het gif in onze samenleving verspreidt.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik ben degene die hier in dit huis de waarheid spreekt; ik ben misschien niet de enige, maar wel een van de weinigen. We gaan af op een nationale zelfmoord als wij Nederlanders op de zesde plaats zetten en iedereen hier maar binnen laten en alles gratis geven. Mensen zijn het spuugzat wat er gebeurt. Dat is geen enkel excuus om geweld te gebruiken. Geweld moet altijd veroordeeld worden. Geweld moet hard bestraft worden. Of het nou links is, rechts is, van wie dan ook: zonder onderscheid des ideologieën moeten wij geweld afschaffen. Maar mensen zijn het spuugzat. Mensen willen niet meer dit beleid dat er nu wordt gevoerd. Ze willen een totale verandering. Daarom is mijn partij ook zo groot geworden de vorige keer. Daarom hebben wij ook gezegd: als wij niet kunnen leveren, gaan we opnieuw naar de kiezer. Ik verzeker u dat die kiezer nog steeds zal zeggen dat er een hele hoop moet veranderen. U kunt mijn woorden niet aangenaam vinden, maar het is wel wat er in dit land moet gebeuren. Wij gaan naar een culturele ... Qua veiligheid gaan wij naar de rand van de afgrond in Nederland. We vergeten wat de Nederlander wil. De Nederlander is onveilig. De Nederlander wordt armer. De Nederlander krijgt geen huis. De Nederlander zit diep in de problemen. Alles wat u kan doen, is naar mij wijzen. Ik draag dat met trots, want ik kom op voor die miljoenen Nederlanders die vinden dat er wat moet veranderen.

De heer **Jetten** (D66):

Bij deze verkiezingen gaat het om twee grote vragen. Eén. Hoe lossen we de problemen van mensen thuis op? Neem de zoektocht naar een woning, de vraag: heb ik over tien jaar nog een baan en hebben mijn kinderen een goede leraar voor hun klas staan? De tweede vraag waar deze verkiezing over gaat, is: kies je voor de democraten of voor de antidemocraten? Als er sprake is van jihadisme, dan staat de heer Wilders vooraan om elke moslim individueel daarop aan te spreken en te waarschuwen voor hoe het gif van de politieke islam leidt tot islamitisch geweld. Nu hebben we te maken met extreemrechts geweld. Als de heer Wilders dan wordt bevraagd op zijn bijdrage, het toedienen van het gif aan de samenleving, het normaliseren van extreemrechts gedachtegoed, dan wordt hij boos, als mensen hem aanspreken op zijn verantwoordelijkheid. De

Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en de baas van de AIVD waarschuwen ervoor dat extreme taal in dit huis, extreme taal van u, een voedingsbodem is voor het extreme geweld tegen agenten en tegen onschuldige voorbijgangers, voor de Jodenhaat die we afgelopen zaterdag zagen. Daar draagt u aan bij, meneer Wilders. U zult ook uw verantwoordelijkheid moeten nemen.

De heer **Wilders** (PVV):

Weet u hoe u het extremisme het beste aanpakt? Niet door hier met z'n allen om de beurt tegen de heer Wilders te gaan gillen en uw eigen onvermogen daarmee te etaleren, maar door die mensen serieus te nemen. Dat doet u door de mensen die nu thuis televisie kijken en zien dat u met z'n allen tegen mij gaat, dat iedereen, bijna de hele Kamer tegen de heer Wilders zegt: jij hebt het gedaan, jij hebt dit gezegd, de NCTV, weet ik wat voor rapporten erbij ... Stel dat u die mensen nou eens serieus neemt, serieus neemt dat zij het spuugzat zijn dat hun land wordt overspoeld met migranten en asielzoekers, dat ze het spuugzat zijn dat 50% van de verdachten allochtoon is, dat ze geen woning kunnen vinden en statushouders nog steeds voorrang krijgen, dat ze op alle mogelijke manieren niet serieus genomen worden, dat zij als Nederlander in hun eigen land zich soms niet meer herkennen, zich vaak niet meer herkennen in hun straat, in hun eigen wijk. Dat kunt u allemaal op mij projecteren, maar het zou veel meer helpen als u de problemen van die mensen oplost, dáár wat aan doet. Dan verdwijnt het extremisme, niet door op mij te gaan schelden.

De heer **Jetten** (D66):

Sinds 1998 zit de heer Wilders in de Tweede Kamer. In al die jaren heeft hij geen enkel probleem van die mensen opgelost. Geen huis is erbij gekomen. Geen kansloze asielzoeker extra is uitgezet. Geen lagere zorgpremie is er gekomen voor de mensen thuis die aan het eind van de maand bang zijn dat ze niet meer rond kunnen komen. Geen enkel probleem heeft de heer Wilders opgelost. Wat hij wel heeft gedaan, is jarenlang de angsten van mensen thuis aanwakkeren, ophitsen, ervoor zorgen dat extreme taal steeds normaler wordt, waardoor mensen denken dat het acceptabel is om geweld te gebruiken als je de straat opgaat. Ik kan u één ding zeggen: dat is niet normaal, dat is niet Nederland. De meeste mensen in Nederland verafschuwen het geweld dat ze zaterdag op tv hebben gezien, maar ze verafschuwen ook de lafheid van het niet onder ogen durven te komen dat de extreme taal die de heer Wilders hier al jaren gebruikt, daar een heel belangrijke voedingsbodem voor is.

De heer **Wilders** (PVV):

We moeten niet naar elkaar terug gaan schelden. Dan had ik over lafheid tegen u gezegd dat lafheid meer is dat je de problemen veroorzaakt, maar ze niet oplost. Ik geloof dat D66 nu in z'n verkiezingsprogramma een paar alinea's heeft opgenomen over asiel, maar u heeft daarvoor, ook toen u regeringsverantwoordelijkheid droeg, niets aan die problemen gedaan. Dan kunt u, nogmaals, nu wel uw pijlen op mij richten, maar u heeft zelf niets daaraan gedaan. De mensen worden niet boos omdat iemand de waarheid spreekt; mensen worden boos omdat ze iedere dag opnieuw zien dat er niks aan hun problemen verandert. Dat had u heel lang kunnen doen, en dat heeft u niet gedaan. Dus

alstublieft, kijk in de spiegel en doe vooral zelf aan reflectie in plaats van mij wat te verwijten.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

Ik voorspelde het eerder deze week al: als de heer Wilders onder druk komt, gaat hij eerst wild om zich heen slaan en kruipt hij vervolgens in de slachtofferrol. Dat zagen we net. Ik wil hem een paar feiten voorleggen. Feit is dat de heer Wilders het geweld in Katwijk dat werd gebruikt tegen de mensen die demonstreerden tegen de genocide in Gaza, niet heeft veroordeeld; hij twitterde een hartje met "I love Katwijk". Feit is dat de heer Wilders knokploegen die aan de grens mensen willen tegenhouden, niet heeft veroordeeld. Hij heeft zelfs gezegd: ik wil wel meedoen. Feit is dat op de burelen van de partij van de heer Wilders de prinsenvlag heeft gehangen en dat leden ... Of nou ja, leden zijn er niet. Mensen die namens de PVV verkozen zijn, hebben herhaaldelijk de omvolkingstheorie verspreid.

Feit is ook dat de heer Wilders het recht heeft om te demonstreren tegen azc's. Ik vind niet dat je dan als Kamerlid het recht hebt om mensen op te roepen zich niet neer te leggen bij democratische besluiten van gemeenteraden. Dat doet de heer Wilders wel. Daarmee ondermijn je de rechtsstaat. En dan is, of ik het nou leuk vind of niet, de conclusie van de NCTV: dehumanisering van bevolkingsgroepen die als zondebok worden gezien, leidt mogelijk tot een lagere drempel tot het gebruik van geweld. Ik zie geen enkele reflectie bij de heer Wilders op de vraag of de dehumanisering waar hij zijn spreektijd tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen geheel aan heeft besteed, een relatie heeft tot het drempelverlagende effect op mensen die denken dat ze geweld moeten gaan gebruiken. De heer Wilders gooit nog meer olie op het vuur vandaag. Het is alsof hier een pyroomaan zijn handen staat te warmen aan het vuur dat hij zelf heeft aangestoken. Maar er is geen enkele zelfreflectie. Dat mag ik toch van de heer Wilders vragen, een beetje zelfreflectie?

De heer **Wilders** (PVV):

Nou, ik spreek de waarheid. Ik neem het voor al die mensen op die niet accepteren in welke deplorabele staat ook uw partij Nederland heeft gebracht. Dat uit ik in heldere termen. In geen honderdduizend jaar maak ik daar excuses voor. Sterker nog, ik ga ermee door. Ik denk dat heel veel mensen willen dat er ook een politicus is die daarmee doorgaat. Nogmaals, dat doe ik altijd met de kanttekening: democratisch en geen geweld. Als ik dan het voorbeeld mag noemen over Zwolle, waarover u zei dat ik inderdaad heb gezegd: accepteer het besluit niet. Daar heb ik achter gezegd, en die zin laat u voor het gemak weg: vergeet niet dat ieder besluit van de gemeenteraad ook kan worden teruggedraaid. We hebben volgens mij deze week nog in een stad gezien dat het besluit over twee azc's waartoe zou worden besloten, is teruggedraaid. Dus dat is wat ik bedoel: hou niet op met protesteren. Als jij, onder andere door u, door wie iedereen is binnengelaten, het honderdste, het duizendste, weet ik hoeveelste azc in Nederland krijgt in jouw buurt, dan verzet je je daartegen. Doe dat democratisch en geweldloos, maar verzet je daartegen. Ga dat alsjeblieft doen. Dat betekent ook dat als er een besluit ligt, je je best kunt doen om dat besluit terug te laten draaien. Dat is heel normaal. Dat doen we hier ook. Als een wet wordt aangenomen waar we het niet mee eens zijn, proberen we die wet aan te passen of

terug te draaien. Dat hoort erbij. Dat zal ik blijven doen. Dat is honderd procent democratisch.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

We zien ook wel dat het een effect heeft op mensen sinds de heer Wilders bij die protesten verschijnt, met de woorden die hij kiest, waarbij hij langs de rand scheert van wat strafrechtelijk aanvaardbaar is in dit land. Daardoor denken ze: we kunnen geweld gebruiken. In toenemende mate worden gemeentebesturen en colleges van burgemeesters en wethouders zo geïntimideerd dat ze geen besluit meer durven te nemen. Dan kan je wel zeggen "zo heb ik het niet bedoeld", maar als dat de effecten zijn van je woorden, dan ben je daar ook verantwoordelijk voor. Ik vraag de heer Wilders dus nogmaals: reflecteer daar eens een keer op. Reflecteer ook op het feit dat u twee jaar geleden heel veel stemmen heeft gekregen van mensen die dachten dat u meteen de eigen bijdrage zou afschaffen, dat u het Zuyderlandziekenhuis zou redden, dat u zou zorgen voor lagere btw en dat u de huren omlaag zou brengen. U heeft niets geleverd. Helemaal niets. Vervolgens gaat u wild om zich heen slaan en gaat u asielzoekers en allochtonen de schuld geven van uw eigen falen. Daarmee wakkert u juist de kans op geweld in Nederland aan. U zou daarover eens een keer bij uzelf te rade moeten gaan. Kijk, zoals de AIVD u ook vraagt, een keer in de spiegel, zou ik tegen de heer Wilders willen zeggen.

De heer **Wilders** (PVV):

Is dat de vraag?

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

Ik stel een heel nadrukkelijke vraag. We spreken elkaar hier aan op onze verantwoordelijkheid, ook voor de rust in het land, ook voor het democratisch proces, ook voor het overeind houden van onze rechtsstatelijke instellingen. Onze veiligheidsdiensten constateren dat extreemrechts eropuit is om onze democratische rechtsorde omver te werpen. Dan hebben we allemaal een verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat we geen olie op het vuur gooien, maar juist proberen om de gemoederen te kalmeren en te werken aan de oplossingen waar mensen op wachten in plaats van niks daaraan te doen en vervolgens een ander de schuld te geven en hard weg te rennen.

De heer **Wilders** (PVV):

Nee. Het is toch echt de partij van de heer Timmermans en vele anderen hier die voor die ellende hebben gezorgd. Ik kan het niet mooier maken dan het is. U met z'n allen heeft ervoor gezorgd dat we de afgelopen decennia met onze open grenzen een ramp hebben laten ontstaan in Nederland. Een ramp op alle mogelijke manieren. Onze normen in Nederland vervagen. Er is iets binnengekomen — ik heb het vorige week al gezegd — wat leidt tot een enorme groei van criminaliteit. Nogmaals, niet iedereen is crimineel, maar de oververtegenwoordiging gaat soms tot 35 keer meer crimineel gedrag dan de Nederlanders. 50% van de verdachten van al die vreselijke misdaden, van verkrachting tot mishandeling en bedreiging, komt van de mensen die u hier heeft binnengelaten. Ik verzin dat niet. Ook dat zijn de officiële cijfers van het CBS. Ik ga mij dus niet excuseren voor al die Nederlanders die dat spuugzat zijn, die zeggen: alsjeblieft, verander wat. Nogmaals, dan kunt u naar mij

gaan wijzen. Ik neem geen slachtofferrol aan. U wijst nu naar mij en zegt: Wilders, je hebt het gedaan. Nog even en ik ben ook verantwoordelijk voor het klimaatprobleem. Misschien geeft u mij ook de schuld van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, Gaza, hongersnood in Afrika. U mag mij overal de schuld van geven, maar het slaat nergens op. Ik verzeker u: Nederlanders zijn niet gek. Nederlanders weten precies wie hier de waarheid spreekt en wie een politiek spelletje speelt. Ik spreek de waarheid. De problemen die ik benoem, vorige week en nu, zullen heel veel mensen thuis herkennen. U bent alleen maar bezig om iemand de schuld te geven. Ik heb het over beleid waar u voor heeft gezorgd. Nederland is een grote puinhoop en geeft mij alleen de schuld.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Problemen benoemen, vervolgens niks doen aan oplossingen, vervolgens een ander de schuld geven en hard wegrennen, dat is wat de heer Wilders al 25 jaar doet. Dat heeft ons land alleen maar ellende gebracht. Daarom staan mensen tegenover elkaar. De heer Wilders heeft in de afgelopen jaren de kans gehad om alle problemen die hij aankaart naar een oplossing te voeren. Niets heeft hij gepresteerd. In niets is hij geslaagd. Hij heeft alleen maar enorme prutsters in vak K neergezet die tot niets in staat bleken te zijn. Vervolgens wijst hij weer zondebokken aan. Als de veiligheidsdiensten zeggen dat het aanwijzen van zondebokken drempelverlagend werkt voor de weg naar geweld, dan had ik op z'n minst verwacht, na afgelopen zaterdag, na alles wat we hebben gezien, inclusief een Hitlergroet en het roepen van "Sieg Heil", dat de heer Wilders in ieder geval in de spiegel had gekeken en zou zeggen: wat is mijn bijdrage? Ik geef de heer Wilders niet de schuld, maar zijn retoriek draagt bij aan het risico op geweld. Daarop wil hij niet eens reflecteren. Hij slaat hard om zich heen in plaats van naar z'n eigen rol te kijken. Zo komen wij niet verder. Daar helpen ook kopjes koffie niet bij.

De voorzitter:

Kort antwoord.

De heer Wilders (PVV):

Mijn retoriek is de waarheid. Als er al een zondebok is, dan zijn de uwen dat, de mensen die hier tientallen jaren de macht hebben gehad. Wij hebben die elf maanden gehad, oké, maar de Partij van de Arbeid heeft tientallen jaren de macht gehad. Ik hoef de partijen niet allemaal op te noemen. U heeft er een puinhoop van gemaakt. Juist de Partij van de Arbeid en zeker GroenLinks hebben nooit iets aan immigratie willen doen, nooit iets gedaan om asielzoekers tegen te houden of iets tegen nareizigers, gezinshereniging of gezinsvorming. Uw partij heeft iedereen binnengelaten. Ook nu, vorige week bij de APB, zegt de heer Timmermans dat hij nog 300 azc's erbij wil. Mensen worden knettergek als ze dat horen. Ze kunnen het nu al nauwelijks aan. 900 miljard euro hadden we kunnen besteden aan lastenverlichting, aan onze ouderen in de verpleeghuizen, aan lagere btw op boodschappen. Die geeft u weg, ieder jaar opnieuw, omdat u voor een puinhoop heeft gezorgd en er niks aan wilt doen. Daarom worden de mensen boos. Dat is geen reden om geweld te gebruiken. Nogmaals, ik veroordeel dat als geen ander. Maar daarom worden de mensen boos, om niets anders dan dat.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Mensen zijn boos, terecht, omdat een hoop problemen niet zijn opgelost. De heer Wilders heeft de kans gehad om daaraan bij te dragen. Hij heeft op dat punt niets tot stand gebracht. En vervolgens gaat hij bevolkingsgroepen in Nederland uitsluiten. Hij wil artikel 23 van de Grondwet op meer dan een miljoen Nederlanders niet van toepassing verklaren. Hij wil allerlei dingen die totaal in strijd zijn met de Grondwet. En hij doet voorstellen waarvan hij weet dat ze nooit gerealiseerd zullen worden. Dan kan hij weer hetzelfde riedeltje afdraaien zoals hij altijd doet: ik had een prima plan; ik beloof u de hemel, maar ik lever niks. Maar het laatste is altijd de schuld van de ander. Meestal is de zondebok dan iemand uit een ander land, of iemand met een andere achtergrond. En vervolgens steekt hij overal de hens in en vindt hij het vreemd dat we hier te maken krijgen met verlaging van de drempel naar geweld. Ik vind het volstrekt onverantwoord.

Iemand die hier voorzitter is van de grootste fractie in de Kamer zou echt meer verantwoordelijkheidsgevoel moeten hebben voor de rust in het land en voor het vinden van oplossingen voor de problemen van dit land.

De heer Wilders (PVV):

Het gaat niet om de rust in dit land. Natuurlijk, we moeten geen geweld hebben, maar het gaat erom dat er iets verandert in dit land. Daar gaat het om. Het gaat erom dat u uiteindelijk een keer moet zeggen wat u wilt gaan doen aan het terugdringen van asiel. Vorige week stond u hier met lege handen toen de collega van de VVD vroeg: wat wilt u nu gaan doen rond het asielbeleid? U heeft geen enkel idee, omdat u van GroenLinks niks mag doen aan het terugdringen van asiel. Dat betekent dat er vanuit uw partijen, die de afgelopen decennia voor die ellende hebben gezorgd, nog steeds niets gebeurt.

Kijkt u eens in de spiegel. Reflecteert u eens op uw onvermogen om iets te doen aan een van de grootste problemen die Nederlanders ervaren, de toenemende asielinstroom. U bent op dit punt verlamd in politieke zin. U doet op dit punt niets, helemaal niets. Dat is de reden, nogmaals, dat er niets gebeurt.

De collega begon over artikel 23 van de Grondwet. Ik zal het kort houden, voorzitter. Als er iets is wat vriend en vijand, ook in uw gelederen, sympathiek vinden, dan is dat het stoppen met de islamitische scholen. Op die scholen zitten jonge kinderen, meisjes en jongens, moslima's en moslims. Als wij willen dat die, als ze in Nederland zijn, integreren, vriendjes krijgen en een baan krijgen, dan moeten we ze niet laten opgroeien in een school waar haat wordt gepredikt en waar intolerantie wordt gepredikt. Dat is een voorstel waarvan ik zou verwachten dat u dat zou omarmen. Maar zelfs dat wilt u niet.

De voorzitter:

De heer Dassen. Eerst een punt van orde van de heer Dijk. Het moet wel een punt van orde zijn.

De heer Dijk (SP):

Ja, ik wil graag een punt van orde maken. Dit debat gaat namelijk over rellen van extreemrechtse lieden. Het zou fijn zijn als het debat daar ook over gaat.

De heer **Wilders** (PVV):
Ik kreeg een vraag, dus daar antwoord ik op.

De heer **Dassen** (Volt):
Wat mensen niet willen, zeg ik tegen de heer Wilders, is dat er extreemrechtse mensen door de straten van Den Haag lopen die de Hitlergroet brengen, het Binnenhof bestormen en met NSB-vlaggen lopen. Dat is wat mensen niet willen. Ze willen niet dat de omvolkings- en remigratietheorie, wat een nazi-theorie is, in het Nederlands parlement geuit wordt en door ministers meegenomen wordt naar het parlement. Dat is wat Nederlanders niet willen.

De heer Wilders is medeverantwoordelijk voor de explosie van geweld, omdat het precies is wat de PVV continu uit. Dus hoe kan de heer Wilders zo naïef zijn dat hij niet ziet dat de woorden die hij hier in het parlement gebruikt daadwerkelijk een gevolg hebben op het slagveld dat wij afgelopen zaterdag zagen? De heer Wilders is niet het slachtoffer. De slachtoffers zijn die 17-jarigen die voor de rechter moeten verschijnen omdat ze zich hebben laten meesleuren door deze rattenvanger van Hamelen, door de retoriek die de heer Wilders hier de hele tijd naar voren brengt.

De heer **Wilders** (PVV):
Van mij mag het hoor, maar ik stel wel vast dat mijn collega mij hier "de rattenvanger van Hamelen" noemt. Nogmaals, van mij mag iedereen alles zeggen, dus ik zal daarover nooit een punt van orde maken. Maar ik wil wel gezegd hebben dat ik dit een walgelijke vergelijking vind.

Hetzelfde geldt voor uw opmerking dat ik, of mijn partij, verantwoordelijk zou zijn voor de explosie van geweld. Dit is niet op een fatsoenlijke manier het debat voeren. Daarmee zet u mij, en daarmee mijn collega's en ook 2,5 miljoen PVV-kiezers, in de geweldshoek. Als er één partij is die stevig is wat betreft maatregelen — dat is ook wel nodig met al dat slap gedoe hier — maar altijd afstand neemt van geweld, dan is dat onze partij. U zou deze dingen dus moeten laten. U speelt daarmee met vuur. Dat is niet goed, niet alleen voor de verhoudingen hier, maar ook voor de veiligheid, als u dit soort termen tegen collega's uit.

De heer **Dassen** (Volt):
De NCTV waarschuwt voor de woorden die hier in het parlement gebruikt worden. Ik kijk dan naar de opmerkingen over remigratie en omvolking die hier door PVV-ministers worden ingebracht. Verschillende PVV-Kamerleden, inclusief de voorzitter, verschijnen met een NSB-vlaggetje in het parlement. "Azz, weg ermee" stond groot op de spandoeken dit weekend. "Help mij dit soort barbaren te stoppen", "nationale zelfmoord", "we raken ons land kwijt", "vechten we eindelijk terug". Het is allemaal taal die de heer Wilders bezigt. Wat denkt de heer Wilders zelf? Wat denkt u dat er gebeurt op het moment dat je met vuur naast een hooiberg staat en "het zou mooi zijn als de fik erin gaat" tegen mensen zegt? Dan gebeurt dat toch? Ik vraag me dus af wat de heer Wilders doet. Het voelt alsof hij doet aan kwaadaardige domheid. Of probeert hij zich nu een beetje naïef op te stellen? Het is namelijk precies de NCTV die aangeeft: daar zit de verantwoordelijkheid, daar zit het probleem, en politici moeten hun eigen verantwoordelijkheid kennen.

De heer **Wilders** (PVV):
Weet u hoe de fik erin gaat? Dat is door mensen als u die degene die hier over de feiten en de waarheid spreekt en al zijn kiezers verketteren door hen "rattenvangers" of "mensen die geweld propageren" te noemen. Dat is zo ontzettend fout. Het siert u om dat te laten, maar u blijft dat doen. Ik kan dat ook niet tegenhouden. Wij verafschuwen geweld. Wij komen op voor de miljoenen Nederlanders die vinden dat het in Nederland de verkeerde kant op gaat. Dat doen wij. Wij zijn niet verantwoordelijk voor geweld. Sterker nog, wij verafschuwen het geweld. De eerste regel in ons verkiezingsprogramma zegt: wij komen in verzet op democratische wijze. Dat is allemaal democratisch en geweldloos. Ik ben de nestor van dit huis. Vanaf dag één dat ik hier zit, heb ik me altijd afgekeerd van geweld, van links, van rechts, van islamitische kant of van welke kant dan ook. Ik ben tegen ieder geweld. Komt u dus niet aan met mij dat in mijn schoenen wrijven. Wat u doet is onzin en het is ook gevaarlijk. Mensen die u horen spreken, denken nu dat ik het geweld vertegenwoordig. Doe dat niet. U brengt ... Nou ja, het wordt heel ongemakkelijk als u dat blijft doen. Dat is het voor mij al, maar dan wordt het dat nog meer.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):
Dit debat is alweer tot een dramatische diepte gedaald, omdat collega's hier over en weer enorm tekeergaan op een manier die volgens mij opnieuw de verdeeldheid in ons land aanwakkert. Mensen thuis zijn het spuugzat dat wij wel heel goed weten wat er niet deugt aan de ander, maar niet opstaan voor het oplossen van de grote problemen en de veenbrand die in ons land woedt. Daarom heb ik het initiatief genomen voor die verklaring. Dat is om heel duidelijk te maken dat al deze 150 zetels pal staan voor de Grondwet, pal staan voor het recht van demonstratie, ook als je het er helemaal mee oneens bent, en pal staan voor politie, pers en grondrechten. Dat is inclusief alle politieke partijen en de huizen die wij hebben, onze partijkantoren, en ons gezamenlijke huis, het Binnenhof.

Daarom vond ik het zo goed om te merken dat ook de fractievoorzitter van de grootste partij, die geregeld bijdraagt aan de voedingsbodem om heel erg stevig tegen elkaar tekeer te gaan ... Sterker nog, dat ging om azcdemonstraties met bedreigingen. Ik vond het heel goed dat ook hij zei: ik trek een streep. Ik wil hem daarvoor danken. Ik vind dat belangrijk, want dit is een belangrijk moment. Ik hoop dat de linkse partijen zich nog aansluiten. Het moet uitgesproken, juist naar de mensen die ons land dienen, zoals de politieagenten en de journalisten.

Mijn vraag aan collega Wilders is wel: hoe zorgen we dat bij een volgende demonstratie met hetzelfde thema niet opnieuw extreemrechtse relschoppers tekeergaan? Wat zijn de voorstellen die collega Wilders daar nu voor doet?

De heer **Wilders** (PVV):
Ik ga niet over de gewelddadige mensen. Ik zou zeggen: zorg voor meer politie en zorg dat de politie meer wapens krijgt. Die willen ze graag hebben. Volgens mij gaan collega's daarvoor dadelijk voorstellen doen. Die wil ik niet van ze afpakken. Maar de politie heeft in ieder geval gezegd: tussen de wapenstok en het pistool zit niks, en daar moet wat voor komen. Daar zullen voorstellen voor komen. Ik denk dat datzelfde geldt voor extra politie. Ik denk dat je idioten die geweld gebruiken ... Ik ben het met mevrouw

Van der Plas eens: zaterdag zag je ook duizenden mensen op dat veld staan die gewoon op een nette manier met een vlag om hun middel stonden te protesteren, op een vreedzame, serieuze en verantwoorde manier. Er was ook een groep die dat niet deed. Ik weet niet hoe je die groep aanpakt, behalve met keiharde repressie. Het volgende weet ik wel. Dat heb ik net ook tegen de collega's gezegd. Er zijn mensen die relschoppen voor het relschoppen. Ze doen dat morgen bij een voetbalclub. Ze doen dat overmorgen bij een braderie. Dan doen ze dat weer bij een demonstratie. Die mensen zoeken gewoon naar waar ze ruzie kunnen maken. Tegen die mensen kun je volgens mij niks doen, behalve met keiharde repressie.

Nogmaals, 99,99% van de Nederlanders zal nooit geweld gebruiken. De overgrote meerderheid zal nooit geweld gebruiken. Maar de mensen zijn wel boos. Die ergeren zich. Die kunnen er niet tegen dat hun land naar de knoppen gaat. Daarvoor is de oplossing dat je ze serieus neemt, dat je hun problemen oplost en dat je wat doet aan de migratie, aan de woningen en aan de zorg. De oplossing is dat je die problemen serieus neemt en niet hier doet wat sommige collega's doen: de suggestie wekken dat het allemaal rechts-extremisten zijn. Dat zijn ze niet. Het gros van Nederland, rechts of links, is niet extremistisch, maar is boos omdat er hier wordt verzaakt.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

Ja, dat klopt. Er is hier verzaakt, twee jaar lang in extreme mate. Het kabinet-Schoof werd het "kabinet-stop". Alles stopte. Niks gebeurde. En ja, ook in de jaren daarvoor — daar heb ik geregeld op gereflecteerd — zijn er te vaak geitenpaadjes gekozen en is er te weinig van de grond gekomen. Er had al een Europees migratiepact kunnen liggen en uitgevoerd kunnen worden. Daar ben ik het mee eens. Dat vind ik wel, en meneer Wilders niet, maar dat mag. Maar dan ga ik toch even terug. Ik ben het namelijk met collega Wilders eens: wij hebben te staan voor het recht op demonstratie, of dat nou gebeurt op de Amsterdamse universiteit, waar de heer Wilders het niet mee eens is, of op het Malieveld, waar anderen het niet mee eens zijn. We hebben dan ook in de spiegel te kijken. Als de heer Akerboom, de hoogste man bij de AIVD, voor het eerst uitsprekt — ik heb dit niet eerder zo meegemaakt — dat de politiek ook in de spiegel heeft te kijken omdat ook de taal die wij hier bezigen een voedingsbodem creëert, dan hebben wij ons dat toch allemaal aan te trekken? De heer Wilders, die het stevigst en het ronkendst kan spreken van allemaal, heeft dan toch ook die spiegel te pakken? Wat hebben die woorden met hem gedaan?

De heer **Wilders** (PVV):

Helemaal niets. Ik blijf doen wat ik doe, namelijk ergens voor opkomen. Ik heb dat antwoord net al twintig keer gegeven, maar misschien heeft u het nog een keer nodig. Gelukkig zijn er een of meerdere politici die wel de waarheid durven te spreken, die het wel voor die mensen durven op te nemen. Als heel veel mensen in Nederland zo boos zijn, moeten wij niet alleen met elkaar koffie gaan drinken en gebak gaan eten. De boosheid van die mensen moet ook hier naar voren komen. Mensen zijn woest. U heeft geen idee wat er in veel wijken in Nederland speelt. Misschien heeft u dat idee wel, excuses dan, maar veel mensen hebben geen idee wat er in Nederland speelt. Dat moet zich hier vertalen in het parlement. Wij zitten hier niet namens

onszelf; wij zitten hier namens onze kiezers. Ik sta hier namens 2,5 miljoen kiezers, en een groot deel daarvan is woest omdat hun leven op alle mogelijke manieren naar de haaien gaat. Als ik het hier dan niet mag zeggen zoals het is, dan ben ik geen goede volksvertegenwoordiger. Wat de AIVD, meneer Akerboom, of hoe ze allemaal ook heten, of de NCTV ook zegt, ik blijf spreken zoals ik spreek totdat de problemen zijn opgelost. Dan zal ik hier op een andere manier en met een andere toon staan.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

Wij mogen allemaal uitspreken hoe het is, absoluut. We mogen de problemen benoemen. Sterker nog, wij moeten dat doen. Het is onze opdracht hier om goed te zorgen voor de mensen in het land die al tijden zitten te wachten op oplossingen. Absoluut. Zij hebben het recht — dat hebben ze niet van ons, maar dat hebben ze gewoon zelf — om op te staan en te demonstreren. Ja, absoluut. Maar nooit of te nimmer kunnen wij zelf de bijl aan de wortel van onze democratie leggen door te suggereren dat mensen in verzet moeten blijven komen op het moment dat er een democratische meerderheidsbeslissing ligt. Als de Zwolse raad in meerderheid beslist wat het beleid daar zal zijn met asielzoekers die daar aan de stadspoorten staan, dan moeten we het huis van Thorbecke respecteren, anders is dat de bijl aan de wortel van onze democratie. Op dat punt nodig ik collega Wilders van harte uit om mee te denken over hoe we dat juist wél overeind kunnen houden, in plaats van door te praten om uw eigen gelijk alleen maar nog een keer neer te leggen. Dit land is niet alleen gebouwd door eigen gelijk. Dit land is ook gebouwd doordat we die grondrechten naar elkaar eerbiedigen. Wees zuinig op onze democratie. Ik ben blij dat u die verklaring tekent; daar horen ook daden bij.

De **voorzitter**:

Kort antwoord.

De heer **Wilders** (PVV):

Graag gedaan, dat medeondertekenen.

De heer **Van Hijum** (NSC):

Ook Nieuw Sociaal Contract heeft die verklaring ondertekend. Ik ben blij dat de heer Wilders dat ook heeft gedaan en daarmee ondubbelzinnig afstand heeft genomen van extreemrechts geweld. Wat ik niet sterk vind, moet ik eerlijk zeggen, is het gebrek aan bereidheid om te reflecteren op hoe uitingen in de Kamer en op social media bijdragen aan de verharding en polarisatie van het maatschappelijk debat. Dan doel ik op tirades richting rechters, instituties, journalisten, politieke partijen en moslims. Ik heb het ook over oproepen tot verzet tegen gemeenten en burgemeesters. Ik denk dat het de heer Wilders had gesierd als hij die reflectie wel aan de dag had gelegd, zeker gelet op de opmerkingen van de NCTV en van onze inlichtingendiensten. Maar ik heb een andere vraag. Mijn vraag is of de heer Wilders datgene wat de NCTV signaleert wel een probleem vindt, namelijk dat steeds meer jongeren radicaliseren, extreemrechts gedachtegoed, zoals omvolkingstheorieën en remigratie, gaan aanhangen en een neiging tot geweld lijken te vertonen. Vindt hij dat een probleem? En zo ja, wat is zijn antwoord op dat probleem?

De heer **Wilders** (PVV):

Nogmaals, ik heb de NCTV daar niet voor nodig. De NCTV lijkt hier een halve heilige te zijn, maar dat zijn ze wat mij betreft niet. Ik vind ieder geweld en ieder extremisme erg, ook aan de linkerkant. Iedereen reflecteert nu op een rapport van de AIVD waarin over rechts-extremisme wordt gesproken. Ik heb twee andere hoofdstukken uit datzelfde rapport meegenomen. Daarin zien we dat diezelfde NCTV het jihadisme de grootste dreiging voor Nederland noemt, maar dat noemt niemand. Dat is nummer één. Dat zijn hun woorden. Als u zo aan ze hecht, dan moet u dat niet vergeten. Op hetzelfde moment hebben ze nog een heel stuk geschreven over links-extremisme. Ik zal er niet uit citeren, maar daar word je ook niet vrolijk van. Ieder extremisme, of het nu jongeren of ouderen zijn ... Ik geloof dat er bij de arrestaties van afgelopen zaterdag zowel minderjarigen zaten als iemand van 60. Dat hoorde ik de politiecommissaris zeggen. Ieder extremisme is verkeerd en moeten we natuurlijk keihard aanpakken. Ik vrees alleen dat dat vooral via repressie gaat, want nogmaals: de grootste groep, 99,99% van de Nederlanders, verafschuwt geweld, zal het nooit gebruiken en heeft daar terecht een enorme hekel aan. Maar er is een groep, van links tot rechts of islamitisch georiënteerd, die dat zal blijven doen en waartegen alleen maar keihard optreden door de politie en harde straffen zullen helpen.

De heer **Van Hijum** (NSC):

Dit is mijn laatste vraag, voorzitter. De heer Wilders geeft niet helemaal antwoord op mijn vraag. Hij zegt terecht: er zijn meerdere vormen van extremisme die we moeten aanpakken. Zeker. Maar mijn vraag was of hij het erg vindt dat steeds meer mensen in dit land buitenlanders gaan haten en gaan geloven in omvolkingstheorieën en remigratietheorieën. Vindt hij dat erg? Is hij bereid om zich rekenschap te geven van zijn eigen bijdrage aan het klimaat dat kan ontstaan en is hij bereid om ook maatregelen te treffen tegen de verspreiding van dat gedachtegoed?

De heer **Wilders** (PVV):

Nee, want ik heb daar verder helemaal niets mee te maken. U probeert dat in mijn schoenen te schuiven, maar dat is niet zo. Ik vind het wel erg dat dat gebeurt, net zoals ik het erg vind dat er in Amsterdam Jodenhaat plaatsvond en dat het antisemitisme in Nederland groeit. Al dat soort zaken, richting wie dan ook, moeten we veroordelen en die veroordeel ik natuurlijk ook.

De heer **Dijk** (SP):

Dit debat gaat over rechts-extremisme, over mensen die met één hand omhoog door de straten van Den Haag liepen. We zagen NSB-vlaggen en hoorden Duitse leuzen. Ik ken de heer Wilders als iemand die niet met meel in de mond praat. We kunnen heel veel over hem zeggen, maar dat is niet het geval. Wat vond de heer Wilders van de reactie van dit kabinet tijdens het vragenuur, waarin niet met een beetje meel in de mond werd gesproken maar echt met vier pakken meel? Wat vindt de heer Wilders van die reactie van dit kabinet op het rechts-extremistische geweld dat we in de binnenstad van Den Haag hebben gezien? Eén arm omhoog, Duitse leuzen en NSB-vlaggen. Wat vond de heer Wilders van de reactie van dit kabinet?

De heer **Wilders** (PVV):

Uiteindelijk heeft het kabinet gezegd wat de waarheid is, namelijk dat het rechts-extremistisch geweld was. Dat was het trouwens niet alleen. We hebben gisteren in de hoorzitting, die ik op afstand heb kunnen volgen, gehoord dat de NCTV of de AIVD — ik weet even niet meer wie het was — zei dat het zeker niet alleen maar rechts-extremisten waren die daar geweld pleegden. Maar ieder geweld is fout. Het duurde even, maar uiteindelijk heeft de minister van Justitie het goede gezegd.

De heer **Dijk** (SP):

Dit is wel frappant. U spreekt nooit met meel in de mond. Ik heb dat nooit meegemaakt. Mevrouw Halsema moest weg. Zo ongeveer iedereen moest weg. Iedereen moest wieberen. Maar nu zegt hij: "De minister die hier zit" — die met vijf pakken meel in de mond sprak — "kwam er uiteindelijk na vier uur een beetje op terug". Dat vindt u wel goed? Dat was wel oké? U spreekt nu namelijk met meel in de mond.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik spreek helemaal niet met meel in de mond. Sterker nog, we hebben een verklaring ondertekend waar uw naam niet onder staat en waarin staat: wij veroordelen met klem het rechts-extremistische geweld. Het is dus glashelder wat wij ervan vinden. Het was niet alleen, maar zeker ook rechts-extremistisch en dat veroordelen wij natuurlijk.

De heer **Dijk** (SP):

Even een persoonlijk feit: vanaf nu gaat de SP geen een statement meer ondertekenen dat uit deze Kamer komt. Ik ben die statements helemaal beu. Het zijn politieke trucjes om elkaar op sociale media de maat te kunnen nemen. Ze vertroebelen dit debat. Volgens mij was het statement dat ik in het vragenuur richting het kabinet heb gegeven glas- en glashelder. Ik heb dat soort plaatjes op sociale media niet nodig, dus stop ook maar met dat soort statements. Dan is het helder vanaf nu.

De heer **Bontenbal** (CDA):

Ik weet nog niet of collega Wilders het in zijn bijdrage gaat hebben over maatregelen die we nog kunnen nemen om de politie meer in staat te stellen om ...

De heer **Wilders** (PVV):

Daar heb ik net iets over gezegd.

De heer **Bontenbal** (CDA):

Dan heb ik een vraag over een aantal maatregelen. Ik zal daar straks in mijn eigen bijdrage op terugkomen. Camera-inzet met gezichtsherkenning bij verstoring acties mag bijvoorbeeld op dit moment nog steeds niet, waardoor het voor de politie moeilijk is om daders te traceren. Is dat iets waar ik de PVV in mee kunnen krijgen? Maar denk bijvoorbeeld ook aan het kunnen meekijken in besloten Telegram-groepen en Signalgroepen door de politie of aan iets als een verbod op anonieme socialmedia-accounts. Zijn dat dingen die door de PVV gesteund zouden kunnen worden in de strijd tegen idiote relschoppers?

De heer **Wilders** (PVV):

Dat zullen we moeten zien, want overal zitten voor- en nadelen aan. Je ziet hier dat privacy en criminaliteitsbestrijding met elkaar strijden, dus ik zou daar graag van het kabinet over willen horen onder welke voorwaarden, wanneer en met welke garanties het kan. Het kan dus een ja worden of het kan een nee worden; dat zullen we in de loop van het debat moeten zien.

De heer **Bontenbal** (CDA):

Oké. Even specifiek over het tweede punt dat ik noemde, het meekijken in besloten appgroepen. Zegt u daarvan niet dat u daar sowieso negatief tegenover staat? Inderdaad, er strijden bepaalde rechten. De politie zou wellicht meer informatie gehad kunnen hebben en zou deze reellen wellicht hebben kunnen voorkomen of ze beter hebben kunnen managen. Dat strijdt dan inderdaad met het recht op privacy. Maar is dat wel iets waarover u bereid bent om mee te denken? Deze discussie loopt namelijk al best wel lang, maar we zetten daar ook maar steeds geen stappen in en komen dan elke keer tot de conclusie dat de politie te weinig bevoegdheden heeft. Dat concluderen we altijd na dit soort reellen. Ik zou willen dat er uit dit debat ook een paar concrete dingen gaan komen, zoals voortgang op dit soort thema's.

De heer **Wilders** (PVV):

Laat ik tegen de heer Bontenbal het volgende zeggen. Hij heeft gelijk dat wij zeker bereid zijn om daar in positieve zin naar te kijken, maar heel veel mensen die dit horen, ook ik, denken natuurlijk ook: hé, ik zit ook in heel veel appgroepen; het moet wel zeker zijn op welke manier dat gebeurt en met garanties dat het ook echt over de boeven gaat en niet over de rest van Nederland. Ik heb daar dus wat vragen bij, maar ik wil daar met u zeker constructief naar kijken.

De heer **Bontenbal** (CDA):

Dan ben ik wel benieuwd wat er allemaal in de besloten appgroepen gebeurt waar u in zit, maar daar zal ik maar niet over door gaan vragen.

De heer **Wilders** (PVV):

Wij appen ook weleens, moet ik eerlijk bekennen, dus het raakt ook u.

Voorzitter. Ik heb nog een tekst, maar eigenlijk heb ik in interrupties alles al gezegd wat ik wilde zeggen, dus ik kan het hierbij laten.

De **voorzitter**:

Dat waarderen wij. Mevrouw Yesilgöz.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Voorzitter. Ik moet wel zeggen dat ik het debat de hele ochtend wel echt intens beschamend vind. Iedereen die afgelopen zaterdag heeft meegemaakt, onze politieagenten, journalisten en mensen die hier in de stad rondliepen, heeft zo veel heftigs meegemaakt. Zij hopen van ons vandaag te horen wat onze oplossingen en wat onze maatregelen zijn, in plaats van het moddergooien en het jij-bakken. Ik denk dat mensen het echt spuugzat zijn. Ik begrijp dat heel goed.

Ik ben het ook, eerlijk gezegd. Vandaar dat ik had gehoopt dat we misschien even een pauze zouden nemen voor de lunch, zodat ik wat minder chagrijnig hier zou beginnen, maar ik ga toch proberen om het snel naar de inhoud te brengen.

Want wat er zaterdag gebeurde, was bij de beesten af. Er waren vier gewonde politieagenten, zes gewonde journalisten en twee gewonde fotografen. Van het partijkantoor van D66 zijn de ruiten ingegooid. De inwoners van Den Haag en de rest van het land zagen hoe extreemrechtse betogers en hooligans een spoor van geweld en verwoesting achterlieten. Er zijn foto's gemaakt van agenten. Hun adressen worden als we speak door het tuig online opgezocht. Een van de vele politiemensen die de afgelopen dagen bij mij op de lijn kwamen, heeft al eens moeten verhuizen met zijn kleine kinderen omdat hij "gedoxt" werd, zoals dat heet. Hij wil dit zijn gezin niet nog eens aandoen.

Wat we afgelopen zaterdag zagen, had niets meer met een demonstratie te maken. Dit zijn de momenten dat wij hier in dit huis, van links tot rechts, naast elkaar moeten staan, één front moeten vormen tegen extremisme. Dat betekent dat we naast gezamenlijk normeren — dank aan de collega's die het manifest daarvoor wél ondertekenden en dank aan mevrouw Bikker voor het nemen van het initiatief — ook met duidelijke maatregelen moeten komen om beter op te kunnen treden tegen extremisme en geweld.

Voorzitter. Met dank aan de minister van Justitie en Veiligheid voor zijn brief waarin hij concrete maatregelen noemt om extremisme aan de voorkant te voorkomen, wil de VVD vandaag ook met elkaar een openbare-ordepakket afspreken. Ik wil beginnen met het beter beschermen van onze agenten, die wederom te maken hadden met doelbewuste aanvallen. De straffen die de daders opgelegd krijgen, staan niet in verhouding tot wat deze politiemensen meemaken. Wij willen dat het kabinet de minimumstraffen bij geweld nu echt gaat uitwerken.

Voorzitter. Ten tweede willen wij dat het wapenarsenaal van de ME wordt uitgebreid. Het gat tussen een wapenstok en een vuurwapen is te groot. Dit moet snel geregeld worden, graag dit jaar nog rond oud en nieuw met een pilot.

Voorzitter. Ten derde. Daar zal dan ook extra geld voor nodig zijn. De VVD zal daarom samen met BBB 75 miljoen extra vrijmaken voor de politie.

Ten vierde. Al hebben we doxing strafbaar gesteld, toch blijven die beelden eindeloos online. Wij willen platforms verplichten om binnen het uur beelden offline te halen en deze met de gegevens van de afzender met de politie te delen.

Voorzitter. Ten vijfde moeten we veel sneller het onderscheid kunnen maken tussen demonstranten en relschoppers. Stuur de hervorming van de Wet openbare manifestaties nu snel naar de Kamer, zeg ik tegen de minister van Binnenlandse Zaken, en verhaal daarbij iedere cent schade op de daders.

Ten zesde willen wij dat het voorstel voor een verbod op gezichtsbedekkende kleding dit jaar nog naar de Kamer wordt gestuurd. Ook willen wij graag op locaties als het Malieveld standaard camera's met gezichtsherkenning.

Ten zevende. Kan het kabinet toezeggen dat de Wet op de identificatieplicht strakker wordt gehandhaafd, bijvoorbeeld door mobiele ID-registratie in te zetten en ervoor te zorgen dat bij grote demonstraties altijd ANPR-camera's worden ingezet?

Voorzitter. Voor nu tot slot. Kan er haast worden gemaakt met het voorstel om de politie mee te laten kijken in besloten chatgroepen waarin dit soort rellen vaak al weken van tevoren gepland wordt?

Voorzitter. Dit zijn de momenten dat wij hier, in deze zaal, duidelijke keuzes kunnen maken om de mensen thuis en onze agenten beter te beschermen en extremisme te bestrijden. Ik hoop op een positieve reactie van het kabinet op al onze punten en op brede steun in deze Kamer.

Dank u wel.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

Mevrouw Yesilgöz sprak harde woorden aan het begin van haar betoog over het debat. Hoe kijkt zij terug op de afgelopen week, waarin sommigen van ons al heel vroeg tot de conclusie kwamen dat dit extreemrechts geweld was en ons toen de maat werd genomen door een minister die zei dat het geen politiek geweld was? Iedereen kan tot nader inzicht komen — dat respecteer ik ook — maar ik zou van mevrouw Yesilgöz willen horen hoe dat bij haar en haar partij is gegaan, want uiteindelijk kwam ook zij tot de conclusie dat dit extreemrechts geweld was.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

De schets die de heer Timmermans hier neerlegt, is gewoon niet correct. Zo is het ook niet gegaan. De collega's van de VVD in zowel de Kamer als het kabinet zijn ontzettend duidelijk geweest. Ze hebben het geweld afgekeurd, want het was extreemrechts geweld, en er zaten hooligans tussen. Ik zal herhalen wat mijn collega's eerder hebben gezegd: ik vind dat het wijzen naar elkaar, wat hier de hele ochtend al gebeurt en wat geen enkele oplossing oplevert voor de mensen thuis en onze agenten, een ontzettend gemiste kans voor deze Kamer is. Dat hebben mijn collega's al eerder gezegd en daar sluit ik mij meer dan bij aan.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

GroenLinks-Partij van de Arbeid is te vinden voor allerlei oplossingen. Daar gaan we ook later vandaag nog over praten; ik heb zelf ook een paar ideeën op basis van wat ook de politievakbond heeft gezegd. Maar we moeten wel de feiten onder ogen durven zien en we moeten ook zelf durven reflecteren op wat er afgelopen week is gebeurd. Mevrouw Yesilgöz kan toch niet ontkennen dat minister Heinen op tv heeft gezegd — u kunt het terugzien als u wilt; daar hebben we apps voor op de telefoon — dat er geen sprake was van politiek geweld en dat hij mij de maat nam, omdat ik het wel rechts-extreem geweld had genoemd en in de politieke sfeer had getrokken. Terugkijkend moet je daar toch van zeggen dat dat een foute inschatting was. Gelukkig is de VVD nu ook van mening dat dit extreemrechts is. Je kunt het namelijk niet oplossen als je niet wilt zien wat het is.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Ik heb besloten om de hele week niet in te gaan op wat er daarna online gebeurde, bijvoorbeeld vanuit de heer Timmermans, met halve, geknipte fragmenten en dergelijke. Ook deze vraag is zo geframed alsof er weggekeken zou zijn van extreemrechts. Ik ga daar ook nu niet in mee.

Geweld richting een kantoor van een politieke partij, zoals we afgelopen weekend bij D66 zagen, is een vorm van politiek geweld. Je moet het, ook wat mij betreft — dan sluit ik me dus helemaal aan bij wat minister Heinen zei — niet politiek gaan maken door vervolgens een causaal verband proberen te leggen en hier partijen aan te wijzen. Dat hebben we in het verleden in dit huis ook niet gedaan bij andere aanvallen op kantoren of bij rellen, noem maar op. Dat moeten we nu ook niet doen. Als er een causaal verband is, dan is dat altijd aan het OM. Verder moeten wij hier één front vormen, van links tot rechts, en zeggen: wij staan met elkaar tegen elke vorm van extremisme, zaterdag specifiek rechts-extremisme, en daarvan kan niemand wegkijken.

De heer **Stoffer** (SGP):

Mijn waardering voor de inhoud en de toonzetting van de bijdrage van mevrouw Yesilgöz. Ook heel mooi dat er een heel aantal voorstellen wordt neergelegd om te zorgen dat het land weer veiliger en leefbaarder wordt. Als ik het goed heb, was het vierde voorstel om 75 miljoen vrij te maken voor de politie. Ik las op RTL Nieuws dat dit gedekt gaat worden uit de post Ontwikkelingssamenwerking. Mevrouw Yesilgöz vroeg om brede steun in de Kamer. Valt er dan ook te praten over een andere dekking dan die nu op RTL wordt voorgesteld?

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Het was het derde voorstel, maar nog steeds veel dank voor het meedenken over steun. Als we een dekking kunnen vinden waar we het gezamenlijk over eens worden, dan is dat natuurlijk prima, want ik wil graag dat dit voorstel het haalt. Wij denken met ons voorstel dekking te hebben gevonden, maar ik vind het het belangrijkste dat we dit met elkaar regelen voor de politie, zodat het niet alleen bij woorden en normeren blijft maar we met elkaar laten zien dat we onze agenten beter beschermen. Ik stel dus voor dat de heer Stoffer en ik straks samen een kopje koffie gaan doen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Mevrouw Yesilgöz kan proberen om te scoren in de publieke opinie, maar volgens mij is er toch wel iets mis met haar antenne voor de daadwerkelijke dreiging voor de veiligheid. Zij was minister van Justitie toen de NCTV, in 2023 al, heel nadrukkelijk waarschuwde voor de normalisering van extreemrechts en xenofobie gedachtegoed. Nu probeert ze weer net te doen alsof het grote probleem zou zijn dat partijen het hier opnemen voor onze democratische rechtsstaat. Dat noemt zij "vingerwijzen". Maar het grote probleem is volgens mij dat de VVD onder leiding van mevrouw Yesilgöz bijvoorbeeld het kabinet liet vallen op precies dat waar de NCTV toen al voor had gewaarschuwd. De nareis-op-nareisleugen is gewoon xenofobie gedachtegoed. Ik zie daar dus best een patroon in. De minister van Justitie was op maandag namelijk ook indringend geadviseerd door de NCTV: "Als je naar het vragenuur gaat, benoem het als wat het is. Het was extreemrechts politiek geweld. Want als je dat niet doet, dan normaliseer je dat. Dat heeft gevolgen voor onze nationale veiligheid." Misschien wil mevrouw

Yesilgöz het dus nog een keer proberen met haar analyse en zeggen wat nu écht het gevaar is. Wat moeten we als politici doen om de politie te beschermen, zodat ze niet nog eens in de frontlinie tegenover opgehitste meutes hoeven te staan?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Niet alleen heb ik ongeveer tien concrete voorstellen hier neergelegd, maar ik zal straks ook met moties komen. Ik reken dan dus ook op de steun van de Partij voor de Dieren. Onze eerste prioriteit moet namelijk zijn: opstaan voor onze agenten. Dat is waarom ik graag wilde dat dit debat over de inhoud zou gaan. Helaas is dat de hele ochtend tot nu toe niet gebeurd. Vervolgens wijst de NCTV via het DTN, de dreigingsanalyse die de NCTV maakt en die ik als minister ook meerdere malen naar de Kamer heb gestuurd, nu al jaren ook op het gevaar van extreemrechts. Dat hebben we helaas rond en voor corona gezien. We zien het ook daarna. Dus tegen degenen die de adviezen van de NCTV ter harte nemen, wat ik iedereen zou aanbevelen, zou ik zeggen: kijk naar de ontwikkeling die er in ons land is. Het is jaren gaande. Het heeft onder andere te maken met wat er online gaande is en wat er om ons heen, buiten ons land, gebeurt.

Sommige zaken zijn dus niet zo simpel plat te slaan, wil je het echt aanpakken. Gelukkig hebben we vorig jaar een nationale strategie voor extremismebestrijding kunnen neerleggen. Zowel preventie als handhaving als normeren zat daarin. Ik hoop dat dat steun blijft krijgen van een brede Kamermeerderheid. Deze minister van Justitie en Veiligheid heeft daarnaast verteld — dat vond ik zelf heel herkenbaar — dat je als minister aan de ene kant alle informatie tot je krijgt, maar dat je bij die adviezen ook altijd hoort: let op, de minister van Justitie en Veiligheid heeft in het kabinet altijd een bijzondere positie, want de woorden die je gebruikt kunnen worden betrokken bij een strafzaak. Op het moment dat ze negatief bij een strafzaak worden betrokken en degene die voor de rechter staat, met een lichtere straf weg kan komen, omdat jij als minister van Justitie en Veiligheid woorden hebt gebruikt die je niet had moeten gebruiken en een oordeel hebt geveld, dan ben je nog verder van huis. Iedereen die een keer in die stoel heeft gezeten, heeft meegemaakt dat het ingewikkeld is. Ik ben ontzettend blij dat de minister van Justitie en Veiligheid een paar uur later, in een volgend debat, dat ook heel duidelijk uit elkaar heeft getrokken en het duidelijk heeft gemaakt.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik zie toch een groot verschil. Terwijl tellen nog niet eens zijn afgelopen, wordt bijvoorbeeld Jodenhaat snel benoemd. Maar als hier letterlijk dit soort teksten worden uitgekraamd, als er nazi- en NSB-symbolen worden getoond en als er wordt gesiegehaald, moeten we ineens terughoudend zijn. Mevrouw Yesilgöz doet dus precies hetzelfde als wat we van haar kennen: met heel veel woorden gewoon keihard liegen als ze wordt aangesproken op wat we kabinetsleden van de VVD hebben zien doen. Ze trekt opnieuw zo'n gezicht. Het was de minister van Financiën die letterlijk zei zeker te weten dat het niets te maken had met politiek geweld. Daar krijgt mevrouw Yesilgöz net een vraag over. Dan zegt ze: nee, hoor; de lijn was vanaf het begin altijd heel duidelijk. Dat is gewoon niet waar. U staat de bevolking voor te liegen, mevrouw Yesilgöz. Ik vind het meer dan

misselijk dat de VVD weer probeert om de aandacht af te leiden. Ze doet nu alsof ze wil staan voor de veiligheid voor agenten, terwijl het precies dit is, dus dat je niet opstaat tegen extreemrechts en er, sterker nog, aan meewerkt en het faciliteert, dat agenten juist in deze gevaarlijke situatie brengt. Dan kan je niet gaan vragen om meer bevoegdheden en meer wapens. Die mensen moesten dat busje uit komen. Opgehitste extreemrechtse nazi's vlogen erop af om die agenten in elkaar te timmeren. Als je extreemrechts durft aan te pakken, dan sta je voor agenten.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik laat de hele analyse en de waardeoordelen van mevrouw Ouwehand bij haar. Het lijkt me beter om daar niet op in te gaan, want dan krijg je inderdaad een jij-bak en moddergooien. Ik heb de afgelopen dagen nogal veel agenten gesproken. Eén ding hebben ze allemaal tegen mij gezegd, zonder dat ze het van elkaar wisten: we zijn het zat dat de politiek continu "onacceptabel" en "het kan toch niet waar kan zijn" zegt en alleen maar met zichzelf bezig is; regel alsjeblieft zaken voor ons. Ik heb ze allemaal opgeschreven en letterlijk voorgelezen. Voorzitter, u krijgt die ook in moties. Ik vind het belangrijk dat we staan voor onze agenten, die ons willen beschermen. Ik vind dat het belangrijkste, dus ik laat dit helemaal voor de rekening van mevrouw Ouwehand zelf.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ja. Ik kan me zomaar voorstellen dat mevrouw Yesilgöz in al die gesprekken met al die agenten, die terecht grote zorgen hebben over hun veiligheid, niet heeft gezegd, want dat doet ze vandaag ook niet: "Ik was inderdaad minister van Justitie. Ik wist het heel goed. De NCTV had me gewaarschuwd. En weet je wat ik toch deed? Ik ging in een lezing zeggen dat woke het grote gevaar is voor Nederland. Ik ging het kabinet laten vallen op xenofobie gedachtegoed, want ik dacht dat de VVD daar beter van zou worden. En toen heb ik jullie veiligheid eventjes wat minder serieus genomen." Dat heeft ze vast niet gezegd tegen al die agenten met terechte zorgen over het totale geweld in deze samenleving. Dat geweld komt van extreemrechts.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Mevrouw Ouwehand haalt er steeds meer zaken bij. Ik vermoed dat ze ook de rest van de dag mensen die hier staan van alles verwijt. Dat is echt voor haar eigen rekening. Als zij denkt dat ze op deze manier bijdraagt aan minder polarisatie en een veiliger Nederland: doe je ding. Waarvan akte. Ik hoop wel dat mevrouw Ouwehand, als ze oprecht is en zo met de politiemensen meeleeft — ik wil dat graag van haar geloven — in ieder geval onze moties mede steunt. Ze is ook welkom om gewoon onder onze moties te staan. Zo maken we het verschil voor de mensen op straat. Ze staan er morgen weer voor ons. Ik wil heel graag dat we dit jaar nog al die zaken voor ze regelen waar ze al zo lang om vragen.

De heer Dassen (Volt):

Mevrouw Yesilgöz sprak net over doxing en over speciale bevoegdheden voor online. De politie zegt ook: doe wat aan de voedingsbodem. Twee jaar geleden kwam het rapport "Spelen met vuur; hoe de samenwerking tussen de Tweede Kamer en sociale media woede aanwakkert" uit.

Daarin wordt beschreven dat de Tweede Kamer niet alleen het toneel van een verhit discours is, maar ook een plaats waar de veenbrand van sociale media soms letterlijk uitslaat en zichtbaar wordt, en dat de Tweede Kamer daarmee voor een deel zelf onderdeel van de verharding en de radicalisering in de publieke sfeer is geworden. Ik hoor mevrouw Yesilgöz hier eigenlijk niet over praten, terwijl dit gisteren ook de waarschuwing van de NCTV was: de relatie tussen wat hier in de Tweede Kamer door politici wordt gezegd en het extreemrechtse geweld en de voedingsbodem daarvoor. Hoe komt het dat mevrouw Yesilgöz hier vakkundig omheen praat?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik praat nergens omheen. Wat hier gelezen wordt, gaat over extremisme. Dat is ook de reden waarom ik hier collega's ertoe oproep om zij aan zij te staan tegen extremisme en waarom ik net ook richting mevrouw Ouwehand zei dat het niet aan mij is om te beoordelen wat mensen hier zeggen bij de interruptiemicrofoon. Maar als de hele ochtend "jij liegt", "nee, jij polariseert", "nee, jij bent nog erger" heen en weer gaat ... Ik vraag me af of dat bijdraagt aan het voorkomen van precies wat de heer Dassen nu zelf voorleest. Dat is wel wat ik inderdaad nu in mijn termijn heb teruggegeven, dus ik zeg er wel degelijk wat over.

De voorzitter:

Uw laatste interruptie.

De heer Dassen (Volt):

Dit is letterlijk wat de NCTV gisteren tegen ons heeft gezegd: dat we moeten normeren, dat we elkaar moeten aanspreken, dat we niet normaal moeten maken wat niet normaal is. Hoe kan het dan dat mevrouw Yesilgöz daar niet over spreekt vandaag? Ze is zelf in een kabinet gestapt met een extreemrechtse partij. Daar heeft zo ook niet genormeerd, net zoals dit kabinet nooit genormeerd heeft. Ook de motie die ze steunt over antifa draagt bij aan die antidemocratische sentimenten, want de Kamer gaat er niet over. Dus nogmaals de vraag aan mevrouw Yesilgöz hoe zij er zelf op reflecteert. De NCTV zegt: Kamer, normeer. Het rapport Spelen met vuur zegt duidelijk: Kamer, jullie hebben een verantwoordelijkheid en wat jullie hier zeggen komt in het publieke discours. Hoe kan het dan dat mevrouw Yesilgöz dit niet erkent, er geen aandacht aan besteedt en er eigenlijk omheen draait?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Nou, dat zegt de NCTV niet sinds gister. Ik heb zelf als minister de rapporten naar de Kamer gestuurd, dus er is hier niemand die dat ontkent. Sterker nog, dat is natuurlijk al langer onderwerp van gesprek. Ik vind het belangrijk dat iedereen hier in de Kamer dat voor zichzelf weegt. Ik geef de heer Dassen wel mee dat er een verschil is tussen normeren en modder gooien naar elkaar, tussen normeren en onderwerpen taboe verklaren.

Volgens mij moeten we hier over onderwerpen kunnen praten. Dan kunnen we ook inhoudelijk van mening verschillen. Er zijn heel veel mensen thuis met hele terechte zorgen, even helemaal los van zaterdag. Ik heb in mijn spreektekst al gezegd dat dat niks te maken heeft met een demonstratie, extreemrechts, hooligans. Wat daar gebeurd is, moet

gewoon echt flink worden aangepakt. Maar mensen thuis, die hun zorgen kwijt willen ... Het kan niet zo zijn dat hun afdrank van vandaag is dat onderwerpen taboe worden verklaard. Het kan ook niet zo zijn dat hier naar elkaar wordt gewezen, dat daarna iedereen rustig gaat slapen en dat agenten, journalisten en iedereen in de stad denken: wat heb je nou voor mij gedaan? Er zijn hier dus nogal wat dingen naast elkaar. Normeren hebben we heel duidelijk gedaan, maar ik wil ook graag dat we met concrete oplossingen komen en dat we die keuzes ook durven te maken, zodat we Nederland veiliger maken. Anders is het normeren natuurlijk ook vrij weinig waard.

De heer Van Baarle (DENK):

De door Den Haag marcherende nazi's deden de meest verschrikkelijke uitspraken en pleegden geweld. We zagen VVD-bewindspersonen die zeiden: "We moeten er zorgvuldig naar kijken, geen oordeel geven en het misschien niet politiek gaan duiden." Maar waar was die zorgvuldige VVD, waar was die afwachterende VVD toen VVD-bewindspersonen als politieke hyena's doken op jongeren met een moslim-achtergrond door naar aanleiding van de gebeurtenissen in Amsterdam te zeggen: "Nederlandse moslimjongeren onderschrijven de Nederlandse normen en waarden niet"? Waar was die afwachterende en "zorgvuldige" houding van de VVD, toen VVD-bewindspersonen er als de kippen bij waren om Nederlanders met een migratieachtergrond voor de bus te gooien door te zeggen dat er een integratieprobleem is? Waar komt die dubbele maat van de VVD vandaan? Er wordt keihard discriminerende en racistische taal gebruikt in de richting van Nederlanders met een migratieachtergrond, maar als het gaat om nazi's hult de VVD zich in lege woorden, "zorgvuldigheid" en nietszeggend taalgebruik.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik merk op dat partijen die zich hier ogenschijnlijk heel erg druk maken over de toon van het debat het de hele ochtend al hebben over "hyena's", "liegen", "rattenvanger van Hamelen", "dubbele maat", "ogen sluiten voor nazisme". Ik denk dat dat iets doet met het debat. Ik merk dat ik het moeilijk vind om daar niet op in te gaan, maar ik heb ervoor gekozen om het niet te doen, dus ik laat het ook nu weer gaan, terwijl ik op dit punt ook heel graag zou willen normeren. Maar dan gaat de aandacht weg van de veiligheid van onze agenten, van al die mensen in Den Haag die zagen hoe hun stad werd afgebroken en van de veiligheid van onze journalisten. Dus ik ga daar bewust niet in mee. Ik vind het ontzettend belangrijk dat we allemaal onze eigen woorden wegen. Ik laat deze dus ook helemaal bij DENK. Wat ik ook heel belangrijk vind, is dat we vervolgens vooral naar de oplossingen gaan. De oplossing is, naast stilstaan bij de voedingsbodem en naast investeren in de NCTV en de AIVD, wat we als VVD altijd hebben gedaan, kijken naar wat onze agenten nu nodig hebben. Ik hoop dat onze voorstellen aan een meerderheid worden geholpen door iedereen die dat zo belangrijk zegt te vinden, zodat de politiemensen vanaf morgen het verschil al zien.

De heer Van Baarle (DENK):

Dit is wel heel erg makkelijk van mevrouw Yesilgöz: gewoon ervoor kiezen er niet op in te gaan, gewoon kiezen voor geen antwoord geven op de vraag. En dan een verhaal houden over polarisatie, terwijl het de VVD is die een aan-

wakkeraar is en was van de polarisatie door Nederlanders met een migratieachtergrond, moslimjongeren, voor de bus te gooien met walgelijke uitspraken. Het ging over een "integratieprobleem". Moslimjongeren zouden de Nederlandse normen en waarden niet onderschrijven. Dat kwam uit de koker van de VVD. En nu het om nazi's gaat, moeten we afwachten, zorgvuldig zijn, op onze woorden passen en opletten dat we ons niet polariserend uiten. Nogmaals, waar komt die dubbele maat vandaan?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Het is sowieso geen vraag die de heer Van Baarle hier stelt; hij is bezig om het vuur dat in de samenleving brandt, wat hoger op te stoken. Daar ga ik gewoon niet in mee. Mensen verwachten iets anders van ons, zeker na afgelopen weekend. Ik vind dat mensen daar gelijk in hebben. Dus daar ga ik niet in mee. Hij zegt heel veel dingen waar ik graag op in zou willen gaan. Er wordt er meegegaan met bikkelharte discriminerende uitspraken. Nu het gaat om nazi's en extreemrechts is het ineens soft en zacht en zijn er geen keiharde uitspraken. Het is die dubbele maat waar mensen in het land écht klaar mee zijn, zeg ik tegen mevrouw Yesilgöz.

De heer Van Baarle (DENK):

Ik vertrouw erop dat de mensen die dit debat volgen door het hypocriete verhaal van de VVD en deze opstelling van de VVD heen prikken. Het is allemaal zo makkelijk, die VVD-politiek. Als het gaat om jongeren met een migratieachtergrond worden afkomst en geloof er aan de haren bij gesleept. Dan wordt er gezegd dat er een integratieprobleem zou zijn. Dan wordt er meegegaan met bikkelharte discriminerende uitspraken. Nu het gaat om nazi's en extreemrechts is het ineens soft en zacht en zijn er geen keiharde uitspraken. Het is die dubbele maat waar mensen in het land écht klaar mee zijn, zeg ik tegen mevrouw Yesilgöz.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Gelukkig is hier, voor zover ik kan overzien, niemand te vinden in de Kamer die ook maar enigszins softjes is richting extreemrechts. Iedereen is daar heel duidelijk over geweest, het afgelopen weekend al online, van links tot rechts, alle partijen. Ik nodig ook de partijen die nu niet onder de verklaring van mevrouw Bikker staan uit om er alsnog onder te gaan staan, zodat we aan het land visueel kunnen laten zien dat we één front vormen tegen extremisme, tegen rechts-extremisme, wat we absoluut niet in ons land willen. De goede luisteraar hoort ook dat de heer Van Baarle allerlei zaken benoemt die hij nu bestempelt als: daar zou niet over gesproken mogen worden, en als daarover wordt gesproken, dan is het haatzaaien. Ik denk dat we daarmee de zorgen van de mensen thuis en de werkelijkheid hierbuiten zeer tekortdoen. Dus ja, de VVD zal zich blijven uitspreken over de onveiligheid die we buiten zien, zal ook benoemen waar het door komt en zal zich ook ervoor blijven inzetten dat er minder mensen ons land binnenkomen. Maar al deze onderwerpen parkeer ik voor vandaag. U hebt daar ook geen enkele motie van mij over gezien, omdat het vandaag gaat over relschoppers, extreemrechtse hooligans, tuig dat vervolgens onze mensen heeft aangevallen. Dan is het mijn taak, vanuit hier, om op te komen voor onze agenten. DENK kan daar een ander oordeel over hebben, een andere keuze in maken en modder willen gooien. Waarvan akte.

De heer Eerdmans (JA21):

Gisteren publiceerde NRC uit een vertrouwelijk advies van de NCTV aan minister Van Oosten dat hij had moeten spreken van extreemrechts geweld tijdens het vragenuur. Ik vind het extreem zorgelijk dat we lekkende ambtenaren of NCTV-medewerkers hebben die denken: wij weten het beter dan de minister en, trouwens, dat kunnen we ook wel even via de krant spelen. Dan kan er van links en rechts kritiek op zijn. Het gaat helemaal niet eens om de inhoud. Het gaat erom dat de minister vogelvrij is. Ik heb het al eerder gezegd bij Buitenlandse Zaken tijdens het debat over de kabinetscrisis, toen minister Veldkamp nog even een trap na kreeg van zijn ambtenaren. Als dit de toekomst wordt, en wij dus ambtenaren of medewerkers hebben, zelfs van de NCTV, die de eigen minister onder de bus gooien door te lekken naar de krant of brieven te schrijven — het kan ook openlijk — waar zijn we dan? Dan is de ministeriële verantwoordelijkheid gewoon een farce. Ik wil dus vragen aan mevrouw Yesilgöz, natuurlijk vanwege het feit dat de VVD actief in dit kabinet participeert: wat gaan we daaraan doen? Lekkende ambtenaren zijn namelijk een doodsklap voor de ministeriële verantwoordelijkheid. Zo kan er niet gefunctioneerd worden vanuit vak K.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik denk dat het goed is dat elke minister in huis dat gesprek voert. Uiteindelijk — dat zal ongetwijfeld in het debat ook langskomen — zijn die NCTV-adviezen helemaal niet zo zwaar en geheim geweest. Het zit gewoon in de adviezen die wij als Kamer de afgelopen jaren hebben gekregen. In de voorbereiding van zo'n mondeling vragenuurtje krijg je alles voor je wat al duidelijk is en de waarschuwing dat als je als minister een heel duidelijk waardeoordeel uitspreekt, je dan het gevaar kan lopen dat je rechtszaken in de weg loopt, waarmee je ouders kan laten wegkomen. Dat is altijd ingewikkeld. Ik moet u ook eerlijk zeggen dat ik het ministerie en de NCTV niet op deze manier ken, dus ik ga ervan uit dat er intern over wordt gesproken. Belangrijk is, denk ik, dat deze Kamer het gevoel heeft dat we alle informatie hebben die wij weer nodig hebben. In dat spanningsveld zitten de heer Eerdmans en ik. En volgens mij hebben we dat ook.

De heer Eerdmans (JA21):

Ik heb helemaal geen behoefte aan ambtelijke verkenningen in die zin. Ik ga gewoon af op wat het kabinet vindt. Het standpunt van de minister vind ik belangrijk. Het gaat mij om de muiterij, de ambtelijke muiterij. Dat is gewoon een doodsklap voor het functioneren van een minister, wie het ook is. Dat zou ik ook zeggen als daar een GroenLinksminister zou zitten. Je bent loyaal. Je hebt je werk te doen. Je kan absoluut de minister tegenspreken. Dat kennen we allemaal. Dat hoort er ook bij. Maar de uitslag is dat de minister voor zijn beleid staat en dat daar niet via een U-bocht of via de ambtenarij aan wordt getornd, want anders ben je feitelijk vogelvrij. Ik neem het dus best hoog op, eigenlijk. Ik weet ook dat het bijna nooit leidt tot enige sanctie, want het wordt nooit precies ontdekt wie waar wat gelekt heeft. Het is gewoon een groot probleem. Ik vind het bijna nog erger dan wat wij meemaken, want er gebeurt natuurlijk ook van alles in ons huis. Maar dit tast echt het gezag van het bestuur aan, dus ik hoop dat we daar wel iets meer mee kunnen dan alleen verontwaardiging uitspreken.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Ik denk in ieder geval, nog los van wat bewindspersonen altijd in huis zelf kunnen doen op het departement, dat de heer Eerdmans en ik hier exact hetzelfde naar kijken. Laat ambtenaren kritisch en vrij adviseren wat zij willen maar, inderdaad, ook de rollen eerbiedigen.

De heer **Jetten** (D66):

Mevrouw Yesilgöz verweet de heer Van Baarle en mevrouw Ouwehand zojuist dat zij het vuur in de samenleving opstoken. Maakt zij dat verwijt ook naar de heer Wilders?

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Die heeft mij hier vandaag tot nu toe niet beschuldigd van bijvoorbeeld leugens of hypocrisie. Als hij dat wel had gedaan, had ik dat ook tegen hem gezegd. Het was namelijk een concreet weerwoord op wat mij werd toegeschoven. In plaats van mezelf te verdedigen heb ik aangegeven: doe dit in ieder geval vandaag nou even niet, want mensen verwachten van ons dat we niet polariseren, maar samenwerken.

De heer **Jetten** (D66):

De NCTV zegt: niet polarisatie, maar normalisatie is het probleem, het normaliseren van rechts-extremisme, waardoor het moeilijker wordt om rechts-extremisme te bestrijden en onveiligheid in de samenleving in de hand wordt gewerkt. Als de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en het hoofd van de AIVD ons als politiek waarschuwen dat we rechts-extremisme niet moeten normaliseren, dan is het ook aan ons om op te staan en ons uit te spreken. Geen woord van mevrouw Yesilgöz in deze spreektekst, in deze interrupties of vorige week bij de APB, over alle haat die de heer Wilders hier staat uit te kramen. Waar is de rol van de VVD in het tegenspreken van rechts-extremisme in dit huis, in de politiek, die haat en verdeeldheid in de samenleving aanwakkert? Ik vraag me echt af waarom mevrouw Yesilgöz aan een politiek stockholmsyndroom lijdt. De heer Wilders heeft uw coalitie al verlaten. U hoeft niet meer bang voor hem te zijn. U kunt zelf een streep trekken als leider van de VVD.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

De obsessie die de heer Jetten met Geert Wilders heeft, deel ik niet. Ik ben daar niet mee bezig. Ik ben bezig met de politiemensen die ons veilig moeten houden. Ik heb vier minuten spreektijd. Ik zei tegen het einde al "tot slot voor nu", want ik had nog meer maatregelen willen noemen die wij kunnen treffen om ervoor te zorgen dat we staan voor onze politiemensen. Ik heb daar dus heel duidelijk voor gekozen. Het is aan de heer Jetten om hier een politieke partij, of de leider daarvan, als rechts-extremistisch weg te zetten. Dat is aan hem. Dat moet hij op die manier doen, als hij dat wil. In dit huis kunnen we met elkaar debatteren. In mijn boekje is rechts-extremisme oproepen tot geweld, het belagen van journalisten, van alle instituties die we hebben, van partijkantoren, van de politie. Wanneer jij met geweld probeert onze democratie omver te werpen, vind je mij tegenover je. Vandaag hebben we het over rechts-extremisme. Maar hetzelfde gold bij de UvA-rellen, toen er voor miljoenen euro's schade is berokkend. Het is niet anders geweest bij de Maccabirellen, bij de boeren die een provinciehuis binnenreden en bij het D66-kantoor dat werd

belaagd. Ons eigen kantoor is, in een andere context, drie maanden geleden, vorig jaar, met vandalisme bejegend. Er waren bedreigingen van brandstichting richting BBB. De heer Baudet werd aangevallen. Ik kan zo wel doorgaan. Ik verzet mij tegen alle vormen van extremisme en vandaag specifiek tegen extreemrechts. Dat staat ook precies in de verklaring die mevrouw Bikker heeft opgemaakt en waar wij onder staan. We verhullen dat niet en zeggen niet dat alle vormen erg zijn en we over moeten gaan tot de orde van de dag, integraal.

De heer **Jetten** (D66):

Ik heb de afgelopen dagen met ondernemers gesproken van wie het terras kort en klein is geslagen door neonazi's en fascist. Ik heb gesproken met Joodse Nederlanders die nog steeds rillingen over hun lijf hebben van de Hitler-groeten die ze echt eindeloos op straat voorbij zagen komen. Ik heb ook gesproken met een agent. Die zei: "Ik werk al 25 jaar bij de politie en de ME en heb nog nooit in mijn carrière zo erg het gevoel gehad dat ik niet alleen maar het parlement stond te verdedigen, maar ook aan het vechten was voor mijn eigen leven. En ja, ik ben geholpen met een paar extra wapens en middelen, maar ik ben vooral geholpen als men ook durft te benoemen wat de voedingsbodem is van die extreme geweldsuitbarsting die we afgelopen zaterdag hebben gezien en die voedingsbodem is rechts-extremisme." De Nationaal Coördinator schrijft: "Gedragingen door bekende personen of charismatische politici, ook wanneer deze ambigu zijn, hebben een groot effect hebben op volgers. Ze voelen zich gesterkt als ze denken dat een leider of invloedrijk persoon net zo denkt als zij. Het legitimeert extremistische overtuigingen, ook wanneer politici zelf geweld afkeuren." Dat zijn woorden van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding. U zou als oud-minister van Justitie en Veiligheid moeten weten hoe belangrijk zo'n waarschuwing is. U komt leuk met een lijstje van extra middelen voor de politie, maar dat is niet genoeg. Dat is niet genoeg, mevrouw Yesilgöz. U zult ook een streep moeten trekken als politici met extreme taal die extreme gevoelens in de samenleving aanwakkeren. Als u dat niet doet, kijkt u weg en laat u de heer Wilders nog steeds bepalen waar de VVD staat.

Mevrouw **Yesilgöz-Zegerius** (VVD):

Nogmaals, die blinde obsessie met de heer Wilders deel ik niet. Ik sta hier wel om de zorgen van mensen te verwoorden en, nog veel belangrijker, met oplossingen te komen. Ik vind het nogal wat dat de heer Jetten spreekt over "een leuk lijstje met wat zaken". Het gaat om iets wat het leven van onze politieagenten gaat beschermen. Ik weet zeker dat de agent die u heeft gesproken niet heeft gezegd "fijn dat ik ook wat middeljes krijg", of een soortgelijke formulering. Ik denk dat voor hem het allerbelangrijkste is dat wordt gezegd dat dit geweld onacceptabel is. Het gaat om normeren en daarna leveren. Anders is dit hele debat helemaal voor niks geweest.

Ik hoop dat partijen die weigeren de verklaring van mevrouw Bikker te tekenen dat alsnog gaan doen, zodat iedereen in dit land kan zien: in een democratie kunnen wij van mening verschillen, maar op het moment dat jij onze democratie kapot wil maken, staan wij zij aan zij. Volgens mij is dat een heel stevig signaal. Dus ik zou tegen D66 zeggen: alstublieft, ga daar ook onder staan.

Vervolgens zijn we hier, denk ik, met z'n allen, ik in ieder geval, ontzettend duidelijk: rechts-extremisme heeft geen plek in ons huis en in ons land. Rechts-extremisme is iets wat al jaren aan het groeien is, dus het zou het platslaan van de werkelijkheid zijn als wordt gedaan dat dit debat alleen over de afgelopen dagen gaat. De adviezen van gisteren van de NCTV — ik meen dat de AIVD daar ook bij aanwezig was — zijn niet nieuw. Die zijn eerder naar de Kamer verzonden door dit kabinet en het vorige kabinet. We hebben hierin allemaal een eigen rol te nemen. We verworpen elke vorm van extreemrechts gedrag. Elke vorm. En vervolgens is het aan ons om te leveren. Dus ik hoop dat ik bij de volgende inbrengen vooral concrete maatregelen zie waar ook ik achter kan staan. Ik zal straks met de moties de Kamer doorgaan. Ik hoop op steun voor die moties, zodat we echt kunnen opkomen voor de veiligheid van onze agenten. Dat moet je niet zomaar opzijschuiven als "een leuk gebaar". Waar het echt om gaat, is naar elkaar wijzen.

De voorzitter:

De heer Dijk. Meneer Jetten, u bent door uw interrupties heen.

De heer Jetten (D66):

Ik ga toch even een persoonlijk feit maken. Ik heb niet gesproken over "een leuk gebaar". Ik zei "het is en-en". Die agenten zeggen "én extra middelen, én normeren". U heeft het nu over de middelen gehad, maar het normeren blijft nog uit. Dat is heel slap.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik heb volgens mij in nogal klare taal gesproken over het normeren. Het kan zijn dat de heer Jetten dat niet wil horen. Ik hoop — dat is, denk ik, een stuk belangrijker — dat de mensen thuis het wel horen. Hun zorgen nemen wij serieus. Het gebruik van geweld wordt altijd aangepakt.

De heer Dijk (SP):

Rechts-extremisme is niet de voedingsbodem, maar de uitkomst van een voedingsbodem die eerder ontstaan is. Ik hoor mevrouw Yesilgöz niets over die voedingsbodem zeggen. Ik ben benieuwd wat zij ziet als voedingsbodem voor rechts-extremisme.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

De voedingsbodem voor extremisme, zoals ook staat in de strategie die het vorige kabinet begin vorig jaar naar de Kamer heeft gestuurd, omvat altijd een combinatie van persoonlijke omstandigheden, sociale omstandigheden en maatschappelijk onrust. Vervolgens heb je individuen die, elk individu om zijn eigen redenen, vatbaar blijken te zijn voor agressie en echt extremisme. Daarin heb je ook nog verschillende gradaties. Ga je over tot gebruik van geweld? Ben je op dat punt beïnvloedbaar? Slaat het over naar terreur en terrorisme? Dat is weer de volgende fase. Dat is hoe dit werkt.

Ik ben blij dat we hier de afgelopen jaren echt aandacht voor hebben, een concrete aanpak hebben neergelegd en daar ook middelen voor hebben vrijgemaakt. Maar we zien dat dit niet voldoende is. Dat is helaas ook niet alleen in

ons land het geval. Tijdens corona zag je het overal om je heen. Kijk naar wat er twee dagen geleden in Milaan gebeurd is, weer vanuit een andere orde. Mensen grijpen steeds vaker en sneller naar geweld. Dan is het heel belangrijk dat we daar met elkaar heel duidelijk over zijn. Geweld is nooit acceptabel. Nooit.

De heer Dijk (SP):

Ik ben erg voor die duidelijkheid. Het kan nooit acceptabel zijn. Je benoemt wat je ziet als je het ziet gebeuren. Ik heb dat in het vragenuur ook heel duidelijk gedaan: slappe hap van het kabinet en vervolgens met meel in de mond praten.

Maar ik wil het debat laten gaan over de voedingsbodem die ontstaan is, en ik hoor u alleen over algemeenheden praten. Er is tal van wetenschappelijk onderzoek dat laat zien dat als mensen een onzeker bestaan hebben, als hun basale behoeften als een dak boven hun hoofd of brood op de plank bedreigd worden, zij dan vatbaar zijn voor extremistische gedachten — rechts-extremistische gedachten, want daar gaat het debat van vandaag over. Als dan de politiek de mensen verdeelt, in hokjes stopt en uitzondert, wordt de vatbaarheid voor rechts-extremisme nog groter. Ik vraag u dus om in de spiegel te kijken. U bent 30 jaar aan de macht geweest. Wij hebben hier tal van debatten gevoerd over bestaansonzekerheid. Wij hebben hier tal van debatten gevoerd waarbij mensen werden uitgezonderd en uitgesloten en als aparte groep werden behandeld op basis van hun afkomst of achtergrond. U heeft daar 30 jaar aan meegewerkt. Heeft u een spiegel?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Ik wil graag met de heer Dijk mee naar de vraag: wat is de voedingsbodem voor onrust? Maar door hoe hij het nu stelt, met "extremisme" en "als mensen bijvoorbeeld achtergesteld zijn, dan zullen ze naar geweld grijpen", doet hij miljoenen mensen tekort. Er zijn ongelooflijk veel mensen in dit land die het om wat voor reden dan ook heel zwaar hebben — dat kan zijn door beleid, door persoonlijke omstandigheden, door een combinatie daarvan of door van alles — en die nooit van hun leven een agent zullen aanvalen en die nooit van hun leven naar geweld zullen grijpen. Laten we die dingen wel gewoon uit elkaar blijven houden. Ik denk ook dat de heer Dijk het zo bedoelde, maar het is misschien wel belangrijk om dat even goed uit elkaar te trekken.

Het kan zijn dat we verschillende analyses hebben van de onrust. Waardoor komt de frustratie van mensen thuis? Laten we het heel even buiten zaterdag houden, als dat mag. Nogmaals, er is nooit een excuus voor grijpen naar geweld. Maar zo bedoelt de heer Dijk het ook niet. Ik vind normeren ook heel helder. Dat zei ik net ook tegen collega's. Bij geweld in de hand nemen zijn we de fase van een goed gesprek voorbij. Ik wil wel graag de zorgen van de mensen thuis vertegenwoordigen. Die zie ik ook, zoals de zorg dat er gewoon te veel mensen naar ons land komen. Onze vrijheden staan op het spel. Mensen zijn heel onzeker over hun toekomst. Dat wil ik wel kunnen vertellen. Dat wil ik wel kunnen verkondigen. Ik wil ook met oplossingen kunnen komen zonder vervolgens weggezet te worden met een van de woorden die net naar mijn hoofd is geslingerd. Daar zit wel het verschil. Ik hou me bij wat er zaterdag is gebeurd. Wat kunnen we daarvoor doen? Ik weet zeker dat we hier

samen voor die agenten gaan staan, want als het over veiligheid gaat, trekken de VVD en de SP wel vaker samen op.

De voorzitter:

Dank u wel. De volgende spreker is de heer Dijk van de SP.

De heer Dijk (SP):

Voorzitter. Ze lopen door onze straten met NSB-vlaggen, met Duitse leuzen en met één arm omhoog. Ze lopen door onze straten. En wat zijn jullie aan het doen? Wat zijn jullie aan het doen? We zien minister Heinen op zondag bij Wakker Nederland het fascistische geweld bagatelliseren en het proberen te depolitiseren. We zien minister Van Oosten in het vragenuur het fascistische geweld niet benoemen voor wat het is. Vier uur later komt hij hier deels op terug, terwijl de NCTV wel had geadviseerd om te spreken over "rechts-extremistisch geweld" omdat dit niet genormaliseerd mag worden. Wat was minister Van Oosten aan het doen? En met wie hebben we hier van doen? Is dat een minister of de persafdeling van de VVD? Wat was de minister aan het doen?

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Voorzitter, ik heb een punt van orde. Het staat de heer Dijk volledig vrij om van alles te vinden van wat ministers hebben gezegd of straks gaan zeggen, maar u kunt niet hier ministers gaan wegzetten alsof ze fascisme gingen normaliseren of nuanceren. Dat is zo kwalijk dat ik echt even op zoek ben naar woorden. Dat kan echt niet.

De heer Dijk (SP):

Ik vind het inderdaad uiterst kwalijk om in een tv-programma waar tienduizenden mensen naar kijken het beestje niet bij de naam te noemen. Als er hier in onze straten, mevrouw Yesilgöz, mensen rondlopen met hun arm omhoog, Duitse leuzen scanderend en met NSB-vlaggen, dan mag dat benoemd worden. Dan moet een politicus ... Een echte liberaal zou direct opstaan en dat niet normaliseren. Dat zou meteen gebeuren. Zoals u dat ook deed ...

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Voorzitter, ik ga verder met mijn punt van orde. Hier worden dingen ...

De heer Dijk (SP):

Ik ben nog aan het woord, mevrouw Yesilgöz. Voorzitter, ik ben nog gewoon aan het woord.

De voorzitter:

Meneer Dijk maakt het even af. Maar doet u dat wel kort, zonder uitweidingen, met een kort antwoord hierop.

De heer Dijk (SP):

U deed dat ook bij de rellen rondom Maccabi, mevrouw Yesilgöz. Toen deed u dat wel.

Mevrouw Yesilgöz-Zegerius (VVD):

Hier wordt een minister, die er trouwens niet bij is, ongelofelijk onterecht op deze manier weggezet. Hij kreeg een concrete vraag. Ik heb al die fragmenten gezien die door collega's hier geknipt zijn en online zijn gegooid. Die hebben we laten gaan. Die beelden zijn geknipt. Daarbij is de context weggelaten van waar hij op reageerde. Dat was een reactie op dit moddergooien naar elkaar. Ongeveer elke Nederlander zal het met hem eens zijn dat dat niet moet gebeuren. Maar ga hier niet doen alsof er ook maar iemand in dit huis te vinden is — ik zie dit breder dan alleen mijn eigen ministers; ik doel op iedereen hier — die fascisme zou goedkeuren. Ik probeer het kalm te zeggen. De heer Dijk doet met dit gesprek, dit debat, de mensen die hier de verantwoordelijkheid dragen voor het land en wat deze mensen meemaken, ontzettend tekort. Dat is zeer, zeer kwalijk.

De heer Dijk (SP):

Ik heb niet gezegd "goedkeuren", maar "bagatelliseren" en "depolitiseren". Wie dit soort situaties probeert te depolitiseren ... Poeh, dat is een partij politiek! Zo! Het is politiek van de hoogste plank als je dit soort dingen gaat depolitiseren. Maar maakt u zich maar klaar, want er komt nog meer.

Voorzitter. Twee dagen voordat diezelfde fascisten door de straten liepen, was een meerderheid in deze Kamer bezig met het verbieden van een antifascistische beweging, een beweging die niet eens bestaat als beweging. Dat is intimideren. Dat is mensen bang maken. En dat terwijl rapporten van de AIVD en de NCTV hier geen enkele grond voor geven, totaal niet, ook niet bij navraag gisteren. Wat zijn jullie aan het doen? Wát zijn jullie aan het doen? Wie zoekt naar oplossingen in het voorkomen van extremisme, vreemdelingenhaat en opkomend fascisme, moet een samenhangende analyse maken van de oorzaken. Die moet kijken naar de voedingsbodem, naar de aanjagers en naar de meelopers. In de Nationale Extremismestrategie 2024-2029 van dit kabinet staat beschreven dat sociale onzekerheid een voedingsbodem is voor de vatbaarheid voor extremisme.

Er wordt verwezen naar de afgelopen 35 jaar, waarin de inkomensbescherming met ruim een derde is afgenomen. En nee, dat betekent niet dat individuen geweld moeten gebruiken of dat dit een direct gevolg daarvan is. Maar het maakt de kans daarop wezenlijk groter. De omstandigheden zijn cruciaal voor de mensen. Als je dat vermengt met politici die opjatten en opjagen, dan is dat een giftige cocktail. De afgelopen 30 jaar is de VVD onafgebroken aan de macht geweest. De ongelijkheid is toegenomen. Onze publieke sector is in de uitverkoop gedaan. Er heerst een gigantische woningnood. Vast werk en inkomen werd onzeker en wisselvallig gemaakt. Tel daarbij het toeslagen-schandaal op, inclusief de uithuisplaatsingen van kinderen. Tel daar de aardbevingsellende in Groningen bij op. Tel daar het UWV en het WIA-schandaal bij op. Als je dat bij elkaar optelt, hebben we een nog giftigere cocktail.

Na 30 jaar afbraak ging de VVD vervolgens met de PVV in zee, de partij die nooit omhoog, maar altijd naar beneden trapt. Die normaliseert wat niet normaal is. Die jaagt de verdeeldheid in de samenleving aan door minderheden van alle VVD-afbraak de schuld te geven en zelf net zo hard aan die afbraak mee te werken. Die geeft ondertussen miljarden aan cadeautjes aan de economische elite, maar gaat door met het afbraakbeleid en de bezuinigingen die mensen in de knel brengen. "Het was geen fout van de VVD." Nee,

ze draaiden de sleutel om en gooiden de deur wagenwijd open. Keer op keer. Wat hebben jullie gedaan?

Ik rond af, voorzitter. Veel mensen zijn bang, boos, onzeker en cynisch. Dat moeten we keren, met een harde aanpak van extreemrechtse slopers. Tegelijkertijd moeten we bouwen aan sterke gemeenschappen en echte bestaanszekerheid door die voedingsbodem weg te nemen, zonder aanjagers, zonder meelopers en zonder weglopers. Het is nú tijd om te kiezen. Kiezen we voor abnormaal en asociaal?

De voorzitter:

U bent echt door uw tijd heen nu.

De heer Dijk (SP):

Of maken we Nederland weer normaal en sociaal? Nou, niet met deze lieden.

De voorzitter:

De heer Van Hijum, NSC.

De heer Van Hijum (NSC):

Dank u wel, voorzitter. Wat een grote schande was het zaterdag in Den Haag. We zagen de politie in het nauw en een brandend voertuig. Het partijkantoor van D66 werd bekogeld en het Binnenhof werd belaagd. Maar we hoorden ook extreemrechtse leuzen en zagen foute vlaggen. Veel mensen zullen met ongeloof hebben gekeken. Hoe kan dit in Nederland gebeuren, in ons land? Hoe kan een demonstratie zo uit de hand lopen? Wat overheerst, is de verbijstering en de bezorgdheid om de stad, om de mensen die door het geweld zijn geraakt en om wat dit zegt over ons land. We zien niks minder dan een gezagscrisis.

Voorzitter. Zelfs de rechter die de eerste veroordeling uitsprak, noemde het, excusez le mot, "één grote teringzooi". De demonstratie werd gekaapt door rechts-extremisten die niet met de kracht van argumenten, maar door middel van volume, intimidatie en geweld hun gelijk willen halen. "Schreeuwdemocratie". En wat doen wij in Den Haag? We schreeuwen mee. Polarisation is voor de politiek een verdienmodel geworden. We zien dat telkens terug, bij corona, bij de Maccabirellen in Amsterdam en bij gevoelige kwesties, zoals Gaza. We zien grote verontwaardiging, maar vooral als dat in de eigen politieke agenda past. Het is selectief. We zetten ons graag af tegen politieke tegenstanders om het contrast te vergroten. Maar de woorden die wij gebruiken doen ertoe. Hoe wij in de Kamer praten over problemen, over groepen in de samenleving en over elkaar doet ertoe. Het draagt bij aan de verharding en aan het vergroten van de kloof. Het roept vijandbeelden op, maar ook angst. Laten we dus ook in de spiegel kijken en niet alleen anderen de maat nemen.

Voorzitter. Dan het kabinet. Wat zagen we bij de rellen van afgelopen weekend? We zagen een VVD-minister die zei dat het niets met politiek te maken heeft en een minister van Justitie die, tegen het advies van de NCTV in, de rellen niet als rechts-extremistisch durfde te kwalificeren. We zagen een kabinet dat niet durfde te normeren en dat wegkeek. Ook in de woorden die de minister nu kiest, merk ik nog steeds terughoudendheid. Ik vraag hem of hij zich zorgen maakt over de toenemende haat richting buitenlan-

ders en moslims, en over wat dit geweld doet met landgenoten met een migratieachtergrond. En waarom stond het kabinet wel meteen klaar om de integratieproblemen te benoemen bij de Maccabirellen, maar is het zo omzichtig als het gaat om autochtoon radicaal-rechts geweld? Dat is ook de dubbele bodem waar meerdere mensen op hebben gewezen. Kan de minister aangeven wat hij als "ons land" ziet?

Voorzitter. De daders moeten hard worden aangepakt en de schade moet op hen worden verhaald, maar we moeten ook erkennen dat er meer aan de hand is. De NCTV en de AIVD waarschuwen al jaren voor de groei van rechts-extremisme en de bereidheid in deze kringen om geweld te gebruiken. Mijn vragen aan de minister zijn daarom als volgt. Waren er echt niets meer dan zachte signalen, zoals de burgemeester zei, dat deze demonstratie gekaapt zou worden door rechts-extremistisch geweld? Is overwogen om deze demonstratie te verbieden en zijn er voldoende maatregelen genomen om escalatie te voorkomen? Is het kabinet bereid om de actieagenda tegen rechts-extremisme te versterken, vergelijkbaar met de aanpak van antisemitisme? Want de huidige aanpak is verbrokkeld over meerdere ministeries, legt heel veel neer bij de gemeenten en zou ook maatschappelijke organisaties erbij moeten betrekken.

Voorzitter, tot slot. Dit is geen incident of een toevallige uitbarsting. Er woedt een veenbrand in de samenleving. Er is sprake van onvrede, woede en frustratie over het onvermogen van de landelijke politiek om de problemen met migratie en in de asielketen op te lossen. Die woede is er niet alleen bij de burgers, maar ook bij de gemeenten zelf. Daar mogen we en moeten we een scherp debat over voeren. Maar als we groepen in de samenleving of politieke partijen tot vijand verklaren, moeten we niet raar opkijken als mensen meegaan in dat beeld. Wie van polarisation een verdienmodel maakt, helpt de rechtsstaat ondergraven.

De voorzitter:

Dank u wel. Mevrouw Bikker van de ChristenUnie.

Mevrouw Bikker (ChristenUnie):

Dank u wel, voorzitter. Onaanvaardbaar. Met afschuw heb ik afgelopen zaterdag gekeken naar de beelden van extreemrechtse idioten — ik kan het niet anders zeggen — van relschoppers die politiebusjes omkeerden en die met gevaar voor het leven van die politieagenten tekeergingen, van de hooligans die er waren, van het Malieveld, dat onherkenbaar was voor Nederlandse begrippen, van de Hitlergroet die werd gebracht en van de vreselijkste antisemitische, nazistische leuzen. Het was nazistisch, het was antisemitisch, het was afschuwelijk en het was verwerpelijk. Het is onaanvaardbaar.

Voorzitter. Tegen de heer Jetten wil ik mijn medeleven uitspreken voor de mensen van zijn partijbureau. Wij weten allebei dat dit vooral mensen zijn die trouw zijn, die dienen en die juist helemaal niet bezig zijn met schelden, maar met sjouwen. Als je juist die mensen aanvalt, dan raak je ons extra in het hart. Wij staan naast u en wij zullen u steunen waar dat maar mogelijk is, juist ook omdat dit een aanval is op onze democratische rechtsstaat. Uit eigen ervaring weet ik ook welke impact dat heeft op mensen die daar

dagelijks werken. Daarom wens ik ook uw collega's veel sterkte, ook vanaf deze plek.

Voorzitter. Ik wil hier de politie, de betrokken diensten en de journalisten allen danken. Want zij hebben voor onze rechtsstaat gestaan, in het handhaven van de orde en in het verslag doen van wat daar precies gebeurde, zodat we ook kunnen duiden waar het mis is gegaan op het Malieveld. De klappen zijn opgevangen door agenten die ook nu nog thuiszitten. Ik wil hen en hun families sterkte wensen en hun ook laten weten: wij zullen naast jullie staan om ervoor te zorgen dat je in een betere positie bent op een volgend moment dat dit voor gaat komen.

En ja, woorden doen ertoe. We hebben in de afgelopen jaren in meerdere rapporten gezien hoe bepaalde uitspraken direct invloed hebben op het gedrag van mensen. Wanneer iemand publiekelijk oproept tot tribunalen of politieke tegenstanders demoniseert, dan leidt dat er onherroepelijk toe dat mensen zich buiten de rechtsorde plaatsen en zich daarnaar gaan gedragen. Dat is onacceptabel. Natuurlijk kun je fel en principieel van mening verschillen met andere partijen. Ik doe dat geregeld met verschillende van u, van links tot rechts. Dat hoort bij politiek. Maar wanneer je tegenstanders reduceert tot aanstichters van het ultieme kwaad, dan ga je een pad in dat uitmondt in een veenbrand.

Die veenbrand zagen we zaterdag aan de oppervlakte komen. Het was een geweldsuitbarsting die heel Nederland liet zien wat de veiligheidsdiensten al jaren signaleren.

Voorzitter, mevrouw Ouwehand loopt daar.

De voorzitter:

Dit is de laatste interruptie van mevrouw Ouwehand.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik wil aan mevrouw Bikker, die het initiatief nam om tot een gezamenlijke verklaring te komen, vragen of ze die toch terugtrekt. We hebben net namelijk de heer Wilders gezien. Het is zijn strategie; die kennen we. Hij doet rabiante uitspraken om het extreemrechtse deel van zijn achterban verder op te poken. Dan nuanceert hij een beetje om de Milders uit hangen. Hij staat keurig onder die verklaring. Maar zojuist heeft hij letterlijk gewoon dezelfde woorden weer herhaald. Hij heeft het over "nationale zelfmoord" gehad, in relatie tot mensen die vluchten voor oorlog en geweld. Hij heeft letterlijk gezegd: ga weg met je NCTV-boekje; de mensen op straat hebben niets met de NCTV. Die veiligheidswaarschuwing neemt hij dus niet serieus. Ik denk niet alleen dat het niet helpt, maar dat het averechts werkt als wij niet gezamenlijk gaan staan voor wat de NCTV ons eigenlijk aanbeveelt. Die zegt: doe nou niet mee aan de normalisering, want die heeft gevolgen voor de nationale veiligheid. Wij doen niet mee met die verklaring omdat we precies dit zagen aankomen. Het is dus onze verantwoordelijkheid om het niet te helpen witwassen.

Mevrouw Bikker (ChristenUnie):

Hier staat een vrouw die gisteren de hele dag gebeld heeft om ervoor te zorgen dat wij gezamenlijk opkomen voor de grondrechten die ons allemaal zeer lief zijn. Want ja, ik sta voor het recht van demonstratie, van links tot rechts, van

welke betoging dan ook, en zelfs als ik er zelf voor om moet lopen omdat het voor mijn eigen veiligheid niet oké is als ik er langsloop; dat heb ik helaas het afgelopen jaar meegeemaakt. Hier staat een vrouw die op zal staan voor de democratie, elke keer opnieuw. En wij hebben alle 150 trouw gezworen aan de Grondwet. Dat is de reden van mijn verklaring. Ik vind het uitermate krachtig als alle 150 zich uitspreken tegen dat rechts-extremistische geweld dat wij hebben gezien in de straten hier in Den Haag. Ja, dan kan daarna hier op deze plek het debat volgen over wat die woorden waard zijn. Dat ben ik net ook aangegaan met collega Wilders. Maar dat je de basis legt dat geweld never en nooit oké is, is toch wel het minste wat ik had kunnen vragen van u allemaal. Sterker nog, tot gisteravond dacht ik dat we dat ook allemaal zouden kunnen dragen.

De voorzitter:

U continueert.

Mevrouw Bikker (ChristenUnie):

Voorzitter. Ik heb daarom een aantal vragen aan de regering. We gaan weer terug naar het betoog. Kan de minister voortaan wél in één keer normeren? Want het zou niet zo moeten zijn dat deze Kamer het initiatief neemt; ik hoor het graag meteen vanuit het kabinet. Spreek u duidelijk en actief uit, ook wanneer er wordt gefloten op een hondenfluitje. Want stilte is in die gevallen geen deugd. De afgelopen dagen heb ik het leiderschap en de normerende rol van de minister-president nadrukkelijk gemist. Waarom heeft de minister het dringende advies van de NCTV om deze rellen als rechts-extremistisch te benoemen, naast zich neergelegd? Begrijpt de minister dat hij door dit niet te doen juist bijdraagt aan de normalisering van extreemrechts gedachtegoed? En kan de minister garanderen dat adviezen van veiligheidsexperts en ambtenaren niet opnieuw worden genegeerd, zoals eerder is gebeurd bij de asioldossiers in dit kabinet?

Voorzitter. Om de veenbrand te blussen moeten we een spade dieper steken. Het spanningsveld binnen het demonstratierecht is er. Inhoudelijk demonstreren is altijd goed. Het hoort bij een gezonde democratie dat mensen met overtuiging de straat op gaan om hun stem te laten horen, ook als die stem fel klinkt of haaks staat op de mijne. Dat is inhoudelijke polarisatie — en dat is legitimiteit.

Voorzitter, ik kom tot een afronding. Iets anders is affectieve polarisatie. Dat is wanneer de ander niet meer wordt gezien als een politieke tegenstander maar als een vijand. Wanneer argumenten plaatsmaken voor haat en verschillen voor demonisering. Daar ligt de kiem voor intimidatie en geweld. Daar ligt ook de spiegel voor ons als politici, zoals de heer Akerboom zeer terecht opmerkte.

De heer Eerdmans (JA21):

Ik wilde eigenlijk iets zeggen naar aanleiding van de interruptie van mevrouw Ouwehand van daarnet. Het is een beetje lastig dat ik dat nu aan mevrouw Bikker moet vragen. Er wordt dan toch even de suggestie gewekt alsof mevrouw Bikker, of all people ... Zij probeert de Kamer te verenigen achter een statement tegen dat geweld — zelfs Wilders doet daaraan mee, Baudet doet daaraan mee, en ik doe daaraan mee. Dan probeert mevrouw Ouwehand mevrouw Bikker in de schoot te werpen dat zij daarmee het gedrag normali-

seert van een PVV? Waar slaat dat op? Iedereen weet toch waar mevrouw Bikker, ChristenUnie, voor staat? Iedereen weet waar meneer Timmermans voor staat, iedereen weet waar we allemaal voor staan. Wat is er nou mis met een statement van ons allemaal dat wij dit afkeuren? Nota bene meneer Timmermans heeft gisteravond nog gebeld met mevrouw Bikker, zo heb ik begrepen, om te zeggen: laten we het dan wel extreemrechts geweld noemen. Mevrouw Bikker is gaan sjouwen, zei ze tegen mij, en heeft geprobeerd om iedereen te laten tekenen, gewoon als statement. Maar dat wordt haar niet gegund, niet door mevrouw Ouwehand, niet door meneer Jetten, niet door meneer Timmermans, meneer Klaver. Ze doen er gewoon niet aan mee, want "Wilders en Baudet staan eronder". Waar zijn we dan beland met elkaar? Dat is toch een oprechte poging van mevrouw Bikker om dat bij mekaar te brengen en met elkaar de afschuw daarover uit te spreken?

Ik wilde dit gewoon zeggen, voorzitter, en misschien kan mevrouw Bikker erop reageren. Maar ik vind het geen stijl van mevrouw Ouwehand om dit zo te poneren.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):
Misschien moet mevrouw Ouwehand daar zelf op reageren.

De voorzitter:
Ja, wat dit is meer een interruptie gericht aan mevrouw Ouwehand dan aan mevrouw Bikker. Het is een wat vreemde figuur, maar u wordt aangesproken, dus gaat uw gang. Kort.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):
De reden dat we niet hebben meegedaan aan die verklaring is dat we al voorzagen wat vandaag ook gewoon weer gebeurde: je zegt netjes dat je rechts-extremistisch geweld veroordeelt, en de dag erna ga je gewoon hier precies hetzelfde doen als waar de NCTV ons nadrukkelijk voor waarschuwt. Dan werkt het volgens mij dus averechts.

De voorzitter:
Helder.

Mevrouw Bikker (ChristenUnie):
De lezing van collega Timmermans klopt. Ik moet mezelf ook telkens toespreken met de vermaning van de apostel "ergert u niet, verwondert u slechts". Wat mij betreft kan het nog steeds zo zijn dat deze Kamer zich gezamenlijk uitsprekt tegen dat rechts-extremistische geweld, want die grens kunnen wij samen trekken, alle 150. Daarna kan je elkaar absoluut helemaal bevragen, spreken over alles wat niet deugt, zoals ik dat zelf ook doe als ik het er niet mee eens ben.

Dank u wel.

De voorzitter:
Dank u wel. Dan gaan we luisteren naar de heer Timmermans, GroenLinks-Partij van de Arbeid.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Dank, voorzitter. Ik wilde het vandaag bij een paar feiten houden, als het mag. Feit is dat we dit weekend extreem geweld hebben gezien tegen de politie, journalisten en fotografen, tegen het kantoor van een politieke partij en tegen ons parlamentsgebouw. Mijn gedachten gaan uit naar de journalisten en de politiemensen die daar het slachtoffer van zijn geworden. Soms houden ze jarenlange trauma's aan dit soort vreselijk geweld over. Feit is dat de daders rechts-extremistisch waren. Feit is dat ze de Hitlergroet brachten, antisemitische leuzen scandeerden en opriepen tot remigratie. Feit is dat ze rondliepen met de prinsenvlag, de vlag van de NSB. Feit is dat deze groepen tegen een winkelier zeiden: "U bent blank, mevrouw. U hoeft zich geen zorgen te maken." Feit is dat deze groepen op jacht gingen naar barpersoneel dat geen Nederlands sprak.

Feit is dat de NCTV al sinds 2021 waarschuwt voor de groeiende dreiging van rechts-extremistisch geweld. Feit is dat wereldwijd rechts-extremistische ideeën steeds meer voet aan de grond krijgen. Feit is dat wereldwijd de dreiging van rechts-extremistisch geweld steeds groter wordt. Feit is dat de NCTV waarschuwt dat "dehumanisering van bevolkingsgroepen die als zondebok worden gezien, mogelijk leidt tot een lagere drempel voor het gebruik van geweld". Dat is een letterlijk citaat. Feit is dat de NCTV waarschuwt dat — er komt weer een citaat — "normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot rechts-extremistisch gemotiveerd geweld".

Feit is dat politieke partijen spreken van een "allochtonen-probleem" en consequent niet-witte landgenoten aanwijzen als schuldigen van alle problemen. Feit is dat politieke partijen "I love Katwijk" twitteren als lokale groepen geweld gebruiken tegen vreedzame groepen demonstranten en zelfs de Hitlergroet brengen. Feit is dat politieke partijen actief knokploegen steunen die aan onze grens op jacht gingen naar vluchtelingen. Feit is dat politieke partijen in dit huis in het verleden de prinsenvlag hebben opgehangen en de omvolkingstheorie hebben verspreid. Feit is dat politici vorige week tijdens het debat hebben gezegd dat we moeten "terugvechten".

Feit is dat democratische partijen tot 2023 één front vormden. Feit is dat de VVD met dat front heeft gebroken door de PVV toe te laten tot de macht. Feit is dat Nederland als enige land samen met het Hongarije van Orbán en de Verenigde Staten van Trump nu de antifascisten als het gevaar ziet en ze zonder enige grond tot terroristen verklaard. Dat is overigens een verklaring waar de Kamer helemaal geen recht op heeft: dat is in deze rechtsstaat aan de rechter.

Voorzitter. We kunnen onze democratie alleen verdedigen als we eerlijk zijn over de oorsprong van de dreiging. Daarom vraag ik: is het kabinet bereid om klip-en-klaar, zonder omwegen, te erkennen dat hier sprake is van rechts-extremistisch geweld? Erkent het dat de voedingsbodem daarvan ook ontstaat als in dit huis wordt opgehitst tegen bevolkingsgroepen en bevolkingsgroepen als zondebok worden weggezet? Is het kabinet bereid een gerichte strategie te voeren om rechts-extremistische radicalisering te bestrijden?

Voorzitter. Ik heb vanochtend gezien dat we weer fel in debat zijn gegaan met elkaar. Maar ik stel ook vast dat steeds meer collega's gaan staan als het moet, zich uiten

over wat hier aan de hand is en zich willen uitspreken. Ik doe aan iedereen de volgende oproep. Ga staan. Het is soms heel lastig. Ik ervaar het persoonlijk soms ook als heel ingewikkeld. Je maakt heel veel los als je gaat staan voor iets wat niet past in de kraam van een ander. Maar blijf nooit zitten. Wie blijft zitten, helpt aan de normalisering van wat in dit land nooit normaal mag worden gevonden. Onderga de kritiek, het schelden en de bedreigingen. Want er is iets hogers, iets belangrijkers aan de orde. Dat is onze democratische rechtsstaat. Die moet zijn weerbaarheid laten zien door niet normaal te maken wat nooit normaal mag worden.

Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Bontenbal, CDA.

De heer Bontenbal (CDA):

Voorzitter. Op zaterdag hebben we in Den Haag gezien waar de NCTV in juni al voor waarschuwde: de snelle online radicalisering van rechts-extremistische jongeren is een gevaar voor de nationale veiligheid. Zaterdag zagen we een explosie van geweld. Rechts-extremistische relschoppers riepen naziteksten, zwaaiden met NSB-vlaggen, belaagden de politie en vielen het kantoor van D66 aan. Deze rellen waren kwaadaardig en totaal onacceptabel, en de daders zullen streng gestraft moeten worden. Er was sprake van politiek geweld, want de thema's waren politiek, het doelwit was politiek en de uitingen waren politiek. Twee vragen dienen zich aan: wat is de rol van de politiek en de politici hierin en wat kunnen we doen om de politie te helpen om deze rellen te voorzien, te voorkomen en aan te pakken?

Voorzitter. Iedere demonstrant is in de eerste plaats direct verantwoordelijk voor zijn daden. Niemand kan zijn daden legitimeren door te wijzen naar uitspraken van politici. Politici hebben echter wel degelijk een grote verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het maatschappelijke en politieke debat. Wij politici hebben een grote verantwoordelijkheid om in onze woorden de tweedracht niet te vergroten, de spanning in de samenleving niet te laten oplopen en geen politieke munt te slaan uit de boosheid, angst en onvrede van mensen. Wat politici zeggen en doen heeft invloed op de woorden en daden van mensen in de samenleving die een uitlaatklep zoeken voor hun boosheid, angst en onvrede. Polarisation en stigmatisering in de politiek maken uiteindelijk onze democratie kapot en verzieken de samenleving. Hier is geen maatregel tegen te bedenken; dit is iets wat wij zelf moeten doen.

Voorzitter. Er zijn nog steeds maatregelen die we kunnen nemen om de politie meer in staat te stellen om dit soort rellen te voorkomen of goed te beheersen. Ik noem er een paar. Eén. Het verbod op gezichtsbedekkende kleding. Twee. Bij ordeverstoring acties moeten camera's met gezichts-herkenning kunnen worden ingezet. Drie. De politie moet meer mogelijkheden krijgen om mee te kijken in besloten appgroepen, zoals Signal en Telegram. Vier. Meer mogelijkheden om artikel 141 van het Wetboek van Strafrecht over openlijke geweldpleging meer in te zetten bij deze rellen. Vijf. In het demonstratierecht moet het beslag op de inzet van politiecapaciteit zwaarder meewegen in het geven van toestemming om de demonstratie te organiseren. Zes. We moeten het taakstrafverbod uitbreiden voor geweld tegen

politieagenten en hulpverleners in het algemeen. Zeven. We moeten in Europa werken aan een verbod op anonieme sociale media-accounts. Acht. We zullen ook civielrechtelijke aansprakelijkheid moeten toepassen op relschoppers die aanwezig zijn en die niet individueel door het strafrecht kunnen worden aangepakt. Negen. We moeten de strafbaarstelling van het verheerlijken van terrorisme eindelijk gaan regelen. Tien. Het begint natuurlijk thuis, bij de opvoeding en op scholen. We zullen ouders weer moeten durven aanspreken op de opvoeding van hun kinderen. Ik ontvang graag een reactie van het kabinet op deze maatregelen en daarbij ook op de wensen vanuit de AVID en de NCTV voor wat zij noodzakelijk achten.

Voorzitter, tot slot. In een tijd van maatschappelijke spanningen kunnen wij als politici twee dingen doen. We kunnen een beroep doen op de angst, boosheid en onvrede van mensen, want die zijn makkelijk te mobiliseren. Dat is de weg van de minste weerstand. Goede leiders motiveren mensen door hen aan te spreken op hun hoop en schetsen een inspirerende visie op een beter leven. Dat is de weg die moed vraagt van politici. De vraag die de komende weken voorligt, is of we met elkaar durven kiezen voor deze vorm van leiderschap, die moed vraagt. De strijd gaat over de kant die we als samenleving op willen. Ik strijd voor een politiek die de samenleving niet verder uit elkaar drijft, maar sterker maakt, en voor een politiek waarin de zorgen van mensen niet worden uitgebuit voor eigen politiek gewin. Het is onze opdracht om resultaten te boeken in het oplossen van de problemen die er zijn, eerlijk over wat moet en hoopvol over wat kan.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Dassen van Volt.

De heer Dassen (Volt):

Dank u, voorzitter. Het extreemrechtse geweld dat we dit weekend zagen, is ook gevoed door haat en verdeeldheid de afgelopen twintig jaar. Twintig jaar lang hebben oude Haagse partijen toegekeken hoe de Nederlandse politiek een wedstrijdje verplassen is geworden: hoe streng is men op asiel? Uit electoraal opportunisme wilde de VVD niets liever dan regeren met extreemrechts, praten over een strenger en soberder asielbeleid, "tuig" of "aso's", aanwijzen van de zondebok. Als iedereen maar vaak genoeg benadrukt dat asiel een groot probleem is, wordt het dat ook vanzelf. Mensen ervaren dan een aangepaste asielcrisis. Dat neemt zoveel zuurstof van dit parlamentsgebouw op en daardoor van de samenleving, met jonge mensen die ons Binnenhof bestormen, angstig en opgejut door deze Haagse obsessie. Veel oude partijen laten zich meeslepen in deze asielhoax in plaats van zich hiertegen te verzetten. Dat politieke spel heeft consequenties. Het is onderdeel van een voedingsbodem voor rechts-extremisme. Mensen worden op die manier bespeeld door politieke rattenjagers van Hamelen. Die oprecht bezorgde burgers zijn vooral actief misleide burgers, waarbij het politieke falen op tal van dossiers kan worden verbloemd.

Zaterdag zagen we ideeën die we tot de geschiedenis hadden veroordeeld, maar die nu weer hun gezicht laten zien: eerst op het darkweb, dan op social media en dan op de straat. Zaterdag kroop het fascisme weer uit de krochten

van de geschiedenis. Met NSB-vlaggen en Hitlergroeten trok men naar het Binnenhof. De AIVD, de NCTV en de politie spraken van een wisselwerking tussen wat wij als politiek zeggen en wat de maatschappij doet. Met "omvolking" en "remigratie" wordt genormaliseerd wat niet normaal zou moeten zijn.

Normeren. Waarom duurde het bij dit kabinet dagen voordat schoorvoetend gezegd werd dat hier sprake was van extreemrechts geweld, terwijl de NCTV op zaterdag al met klem adviseerde om wel te normeren en te duiden? We weten dat extreemrechts al jaren een grote dreiging is. Wat is hiermee gedaan, vraag ik de minister. Welke maatregelen zijn er sinds het kabinet-Rutte IV genomen? Of hebben we ons te veel laten afleiden door de angstzaaiers die riepen dat asiel en antifa de grootste problemen zijn?

De samenleving ontwortelt zich van de waarheid en van elkaar. De algoritmes van Trumps techbro's bepalen wat we zien en voelen en geven leugens en haat ruim baan. Ik zag net dat Stichting Vluchteling op social media wordt aangewezen als mogelijk onderdeel van de terroristische organisatie antifa. Ik weet niet of het een gecoördineerde actie is en ik weet niet precies hoe het zit, maar ik hoor hier graag een reactie van de minister op.

Elon Musk gebruikt X om op te roepen tot politiek geweld. In online echokamers worden jonge gebruikers van 14 of 15 jaar meegesleurd in extremisme. Daar hebben we veel te weinig grip op. Maar het stuurt ook de fysieke wereld, ook bij het extreemrechtse geweld van afgelopen zaterdag: van de oproepen op X vooraf, tot het verspreiden van desinformatie tijdens en de doxing van agenten achteraf. Het rapport Spelen met vuur uit 2023 stelt het duidelijk: de Tweede Kamer is een plaats waar de veenbrand van de sociale media soms letterlijk uitslaat en zichtbaar wordt. Daarmee is de Kamer voor een deel zelf onderdeel van de verharding en radicalisering in de publieke sfeer geworden. Extreemrechtse narratieven worden witgewassen door politici. Wat doet de minister om de giftige uitwassen van social media aan banden te leggen? Was het extreemrechtse geweld ook ontstaan zonder X en Telegram? Graag een reactie.

Voorzitter. Het echte gevaar zit 'm in de normalisatie en legitimatie van krachten die levensgevaarlijk zijn. Daar wordt vandaag door verschillende partijen vakkundig omheen gepraat, terwijl het voornaamste punt is dat wij als politiek zelf aan zet zijn. Niemand anders kan dit voor ons oplossen. Wij zijn ook bij machte om te voorkomen dat dit groeit. Democratie is een samenwerking van mensen die elkaar met woorden bestrijden. Wij maken of kraken de democratie hier.

Dank u, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Mevrouw Ouwehand, Partij voor de Dieren.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Voorzitter, dank u wel. Twee belangrijke antifascisten uit de geschiedenis leren ons, als we willen leren, wat er belangrijk is om herhaling te voorkomen. Sophie Scholl waarschuwde ons en zei: het grootste gevaar wordt aange-

richt door de meelopers, door de mensen die niet op durven te staan, die geen kant kiezen, die geen idealen hebben en die gewoon een beetje meewaaien. De ander is Primo Levi, die zei: het is gebeurd en het kan weer gebeuren. Zeker, dat ging over de concentratiekampen, maar het ging vooral over het feit dat mensen meegaan met de makkelijkste truc uit het boekje, namelijk de problemen die zijn veroorzaakt door de gevestigde orde niet oplossen, maar een zondebok zoeken. Mensen gaan achter charlatans aan lopen. Daardoor krijg je een herhaling van de geschiedenis. De geschiedenis zal zich hopelijk niet letterlijk herhalen, maar hij rijmt wel heel vaak. Het ging eerder vandaag over Katwijk. Ik moest denken aan een gevleugelde uitspraak daar. Ik zal 'm niet in plat Katwijks uitspreken, want dan verstaat niemand het. Maar er wordt vaak gezegd: ik ben niet kwaad, ik ben kwaad gemaakt. Ja, precies dit.

De voorzitter:

U maakt ons wel nieuwsgierig naar de oorspronkelijke versie, moet ik eerlijk zeggen. Ik zie veel mensen dat denken.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik vermoed dat mensen op social media de plat Kattekse uitspraak zullen gaan delen, want zo ken ik de Katwijkse pappenheimers. Mensen ophitsen is het makkelijkste wat je kan doen.

Ik wil een Katwijker die ik erg mis, namelijk mijn vader, hier ook even aanhalen. Ik heb van huis uit meegekregen dat ze bij de VVD op gewone mensen neerkijken en proberen mensen wijs te maken dat de problemen ... Ik zie mevrouw Yesilgöz alweer met haar hand voor haar mond zitten. Bij de VVD liegen ze gewone mensen voor en doen ze alsof het in hun belang is. Mijn vader werkte in de bouw. Die trapte daar niet in. Die zou nu, vandaag, gezegd hebben: ja, die Wilders, die asielzoekers overal de schuld van geeft, die komt natuurlijk uit de VVD; daar heeft hij dat trucje geleerd. Het normaliseren van xenofob gedachtegoed, van fascistisch gedachtegoed en van extreemrechts heeft geleid tot wat we zaterdag hebben gezien. Het was angst-aanjagend voor politieagenten, journalisten, mensen van kleur, Joodse mensen en voor iedereen die er anders uitziet dan de agressieve witte man. Niemand was veilig. Een medewerkster van een café werd door een neonazi getaserd toen ze haar klanten probeerde te beschermen. De Hitler-groet werd gedaan. Er werd gezwaaid met de prinsenvlag. Het kantoor van D66 is aangevallen. Het Binnenhof is bestormd. Het was politiek gemotiveerd, extreemrechts, antisemitisch, nazistisch geweld. Dat heeft iedereen kunnen zien, behalve leden van dit kabinet.

Voorzitter. De NCTV waarschuwt al heel lang, ook toen de minister van Justitie nog de naam "Yesilgöz" droeg: doe er niet aan mee. En toch liet ze het kabinet vallen op xenofob gedachtegoed. Daarmee maak je het dus onveiliger in Nederland en onveiliger voor de agenten voor wie je zegt op te komen. We hebben gezien dat opnieuw de analyse is dat het grote probleem in Nederland is dat we hier in de Kamer het debat voeren en proberen te strijden tegen het fascisme en tegen extreemrechts. Dat zou het grote gevaar zijn. Mensen die antifascistisch zijn zouden het grote gevaar zijn. Het is het idee dat we hier allemaal antifascistisch zijn.

Die verklaring van de minister van Justitie, waarin hij weigerde te benoemen wat hij had gezien, overtuigt ons hele-

maal niet. We hebben eerder een minister van Justitie gezien — toevallig heette ze Yesilgöz — die meteen bij de UvA-rellen de politieke motieven, de motieven van de relschoppers, antisemitisch noemde. Ik vraag aan iedereen hier: wat doet dat met de verbinding in ons land? Jongeren met een migratieachtergrond kunnen in één klap worden weggezet als verdacht en antisemitisch, maar als we rechts-extremistisch geweld zien, met Hitlergroeten nota bene, blijven het kabinet en de verantwoordelijke partijen muisstil en proberen ze de aandacht af te leiden.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Eerdmans, JA21.

De heer Eerdmans (JA21):

Voorzitter, dank. JA21 keurt het geweld van afgelopen weekend in Den Haag net als alle collega's hier in alle toonaarden en volledig af. Het waren afschuwelijke beelden: de agressie tegen de politie, de ondernemers op het Plein, weerloze passanten, en natuurlijk het D66-partijkantoor, waar de stenen door de ruiten vlogen. Hulde voor de agenten en ME voor hun inzet. Dank ook voor de stukken die ik vanuit de burgemeester van Den Haag kreeg met het tijdsreelaas.

Afgelopen zaterdag bewees en bevestigde waar de NCTV al een tijdje voor waarschuwt: het gevaar van extreem-rechts. Het was een bonte verzameling van hooligans, soevereinen en meelopers. Want aan de voorgeleiding viel mij ook op dat er veel mensen bij zaten zonder strafblad: eenvoudige huisvaders en studenten die blijkbaar helemaal losgingen. Tegelijkertijd demonstreerden er ook heel veel vreedzame mensen, mensen met oprechte zorgen over het falende opengrenzen- en migratiebeleid van Nederland en de gevolgen daarvan. Dat zijn gewoon heel legitieme zorgen, die JA21 deelt.

Voorzitter. Dat het extreemrechts geweld was, wil natuurlijk niet zeggen dat dit geweld vanuit een bepaalde politieke hoek opzettelijk is geactiveerd, net zomin als je van de UvA- of pro-Palestinaren kan zeggen dat die door links zijn veroorzaakt. Eerste vraag: waarom sloot de politie de relschoppers rond het Malieveld niet meteen in? Waarom werden ze richting het Plein gejaagd, met alle gevolgen van dien? Twee. De politie wil dus dat er een wapen bij komt, tussen de wapenstok en het dienstwapen in, zoals een luchtdrukwapen. Ik hoor graag van de minister wat hij daarvan vindt en welke ideeën hier leven. Drie. Waar blijft inderdaad dat verbod op gezichtsbedekkende kleding tijdens demonstraties? We zitten er nu met elkaar een jaar op te wachten.

Voorzitter. Tot slot twee opmerkingen. De eerste gaat over ophitsen. Politici hebben een verantwoordelijkheid. De moord op Fortuyn was het gevolg van een totaal extreem opgehitst debat tegen zijn persoon. Zijn moordenaar zei: in de politiek wordt gezegd dat het een gevaarlijke man is en dat vind ik ook. Dat heeft hij gezegd. Dus ja, woorden en het debat doen er wel degelijk toe. Fortuyn werd vermoord vanwege een hetze en die hetze kwam toen van links. Dat wil ik best zeggen, want die hetze werd gecreëerd. Ik heb daar een zwartboek over geschreven. Maar aan welke kant je dus ook staat, links of rechts, wees duidelijk, maar niet extreem. Pas op met haatzaaijerij en te grote woorden.

Voorzitter. Dan de lekkende ambtenaar. Ik heb daar een klein debatje over gehad mevrouw Yesilgöz. Ik vind het dus heel gevaarlijk als ambtenaren publiekelijk hun mening gaan geven tegen de minister in, als ze die ventileren in de pers en hun eigen minister onderuithalen door middel van dat lekken. Ik denk dat we heel ver van huis zijn. Ik heb dat al eerder gezegd. Ik vraag me dus af wat het kabinet daaraan gaat doen.

Voorzitter. Nederland is oververhit. De samenleving is oververhit, maar ook de Kamer. De idioten van het Malieveld hebben er, denk ik, dus ook weer voor gezorgd dat hier de vlam in de pan slaat. Laten we dat niet doen. Wij moeten hier het hoofd koel houden en tegelijkertijd de problemen die er wel degelijk zijn, maar door de rellen helaas weer zijn ondergesneeuwd, niet vergeten en oplossen.

Voorzitter, dank je wel.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Stoffer, Staatskundig Gereformeerde Partij.

De heer Stoffer (SGP):

Voorzitter. De stad van vrede was afgelopen zaterdag het toneel van onvrede, geweld en vernieling, belaging van agenten, politiewagens in brand en vernieling van panden. De beelden deden enigszins terugdenken aan de taferelen van de krakersrellen in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Opnieuw een treurig dieptepunt. Bewakers van onze veiligheid werden belaagd en opkomen voor vrijheid en veiligheid onttaardde in de schande van geweld en intimidatie. Antisemitische leuzen en gebaren waren te zien en te horen. Verbindende symbolen als nationale vlaggen drijven mensen nu uiteen. Dit staat haaks op het Nederland zoals we dat graag zien. Vorige week verwees ik naar Willem van Oranje. Hij kwam op voor rechten en vrijheden van Nederlanders, maar waarschuwde tegen geweld en pleitte voor de rechten van minderheden. Dat zijn de herders die we moeten volgen. Zonder gehoorzaamheid aan de overheid krijgen wanorde en wetteloosheid vrij spel. Bij misstanden draagt de overheid het zwaard niet tevergeefs en mag bestraffing niet uitblijven.

Voorzitter. De SGP ontvangt graag nadere duiding van de regering hoe de situatie zo heeft kunnen ontstaan. Volgens de burgemeester had de politie slechts zachte aanwijzingen dat de situatie uit de hand zou kunnen lopen. Hoe verhoudt die situatie zich tot analyses in de media die aangeven dat het al sinds augustus van dit jaar aan het gisten was en het beeld dat de AIVD ons voorhoudt over de groep die al langer in beeld is? Waarom was het voor de gemeente onvoldoende reden tot zorg om te horen dat hooligans ingezet werden om de orde te bewaren? Zijn dit normale praktijken voor een gemeente? Dan zouden toch alle alarmbellen moeten gaan rinkelen?

Voorzitter. De SGP staat vierkant achter onze gezagsdragers en onze handhavers van de openbare orde. Ze moeten steeds vaker in een steeds grimmigere sfeer hun werk doen: strandrellen, voetbalrellen, UvA-rellen en ga zo maar door. Hoe cynisch is het dan ook dat het opkomen voor veiligheid juist een aanslag betekende op de toch al schaarse capaci-

teit van de politie. We moeten opnieuw kijken hoe we de politie beter kunnen bewapenen. De ME verzocht om extra geweldsmiddelen, omdat zij geweldsmiddelen missen tussen de wapenstok en het vuurwapen. De vraag is dan of het kabinet de wens vanuit de politie gaat uitvoeren om snel een expertgroep in te richten en al met oud en nieuw een proef te doen.

Voorzitter. Uit de teksten van de burgemeester en onze veiligheidsdiensten blijkt dat de massa zaterdag een gemengd karakter had. Onder demonstranten die op gemoedelijke wijze afdropen, mengden zich hooligans die de boel moedwillig wilden slopen en zich daarbij onaantastbaar waanden door gezichtsbedekking. De AIVD geeft aan dat een harde kern van extremisten al lange tijd in beeld is. Hoe komt het dat die signalen niet indringender zijn gedeeld met de autoriteiten? Waarom was er geen aanwijzing over gezichtsbedekking? Hoe wil de regering voorkomen dat het demonstratierecht steeds vaker wordt ondermijnd door ondermijnende tegenacties?

Voorzitter. De zorg over veiligheid, leefbaarheid en woonbaarheid van Nederland is zeer terecht. Die lossen we echter niet op via de weg van de wapens, maar volgens de wegen van de wetten.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Mevrouw De Vos, Forum voor Democratie. Na mevrouw De Vos spreekt de heer Jetten. Hij is de laatste spreker van de zijde van de Kamer. Daarna zal ik schorsen voor de lunch. Het woord is aan mevrouw De Vos.

Mevrouw De Vos (FVD):

Dank, voorzitter. Met afschuw heb ik afgelopen zaterdag gekeken naar de beelden van de rellen in Den Haag. Ik veroordeel deze geweldsexplosie op iedere mogelijke wijze. Mijn grote dank gaat uit naar de politieagenten die hun eigen veiligheid op het spel hebben gezet om Den Haag te beschermen. Mijn medeleven gaat uit naar de ondernemers, het horecapersoneel, de omwonenden van het Plein en, nogmaals, naar de heer Jetten en de medewerkers van het D66-kantoor die de belaging van hun partijkantoor te verduren hebben gekregen.

Geweld is altijd vreselijk en heeft geen enkele plaats in een democratie. Maar er is toch iets wat niet onbenoemd kan blijven. Met diepe verontwaardiging hebben we de afgelopen dagen gekeken naar politici zoals de heer Timmermans, die de rellen van afgelopen zaterdag gebruiken om iedere vorm van kritiek op de alsmaar voortgaande massale immigratie te criminaliseren. Ik noem de feitelijke constatering dat Nederlanders niet meer aan een woning kunnen komen omdat de bevolking uitsluitend groeit door de massale immigratie. Ik noem de feitelijke constatering dat de onveiligheid in onze straten en wijken toeneemt omdat niet-westerse immigranten zwaar zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteit. Ik noem de feitelijke constatering dat Nederlanders, als er niets verandert, binnen enkele decennia een minderheid in hun eigen land zullen zijn. Die feitelijke constatering worden gecriminaliseerd.

Degene die dit alles wil voorkomen, die wil dat Nederlanders wel aan een woning kunnen komen, die wil dat Nederlanders wel veilig over straat kunnen en die wil dat ons thuis wordt behouden, zou polariseren, mensen opjuten en geweld veroorzaken.

Ik wil het hier nogmaals benadrukken: ik veroordeel het geweld van afgelopen zaterdag op iedere mogelijke wijze. Dat was onacceptabel en daar neem ik in de stelligste bewoordingen afstand van. Maar er moet me toch iets van het hart. Het feit dat we een spoeddebat hebben ingelast over de rellen van zaterdag, is illustratief voor de consequente selectieve verontwaardiging. Want waar was het spoeddebat toen het partijkantoor van Forum voor Democratie meermaals werd aangevallen door antifa-extremisten, of toen onze vorige fractievoorzitter, de heer Baudet, door een antifa-extremist met een bierfles op het hoofd werd geslagen, of toen links-extremisten de UvA kort en klein sloegen, met 4 miljoen euro aan schade tot gevolg, of toen Extinction Rebellion onschuldige winkellende Nederlanders belaagde met boterzuur? Bij extreemlinks geweld wordt consequent weggekeken, terwijl de geschiedenis juist heeft bewezen dat extreemlinks bereid is om tot het absolute uiterste te gaan: vandalisme, aanslagen en zelfs moord.

Laat ik duidelijk zijn: ik veroordeel niet alleen het geweld van zaterdag. Ik veroordeel ook de selectieve verontwaardiging en de wijze waarop iedereen met zorgen over de massale immigratie nu op één grote hoop wordt gegooid. Miljoenen gewone, vredelievende en geweldloze Nederlanders hebben deze zorgen wel degelijk. Die willen dat hun net afgestudeerde zoon een dak boven zijn hoofd heeft. Die willen dat hun 17-jarige dochter veilig naar huis kan fietsen. Zij maken zich dus zorgen over de plaatsing van een azc vlak bij hun huis. Zij willen zich thuis blijven voelen in hun eigen land. Stop met hen weg te zetten als racist of fascist.

Forum voor Democratie zal de terechte zorgen van deze Nederlanders wel blijven benoemen en op vredelievende, geweldloze wijze alles op alles blijven zetten om de massale immigratie te beëindigen, zodat Nederland Nederland blijft.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. De laatste spreker van de zijde van de Kamer is de heer Jetten, D66.

De heer Jetten (D66):

Dank u wel, voorzitter. Dank aan iedereen die de afgelopen dagen warme steunbetuigingen heeft geuit richting alle medewerkers van het D66-partijkantoor, ons clubhuis. Dat wordt zeer gewaardeerd.

Voorzitter. "Mijn dienst was pas net begonnen. Ik stond op het terras. Ik nam bestellingen op. Toen begonnen mensen te rennen. Ze schreeuwden 'Sieg Heil'. Ze gooiden dingen naar ons. Ik was bang. Het was vreselijk." Afgelopen zaterdag heeft er bij veel mensen keihard ingehakt, zoals bij deze onschuldige jongedame wier dienst in de horeca net was begonnen en veranderde in een nachtmerrie. Dat geldt ook voor de fotografen die trillend het Malieveld af moesten vluchten, voor familieleden van agenten die zich afvroegen of zij 's avonds hun partner, vader of moeder nog konden

omhelzen en voor de vrijwilligers van politieke partijen, van welke kleur dan ook, die zich afvragen of zij in de komende 33 dagen nog een poster kunnen ophangen of in hun partijjas de straat op kunnen.

Ik wil beginnen met het uitspreken van mijn diepe dank en waardering aan al die agenten en hulpverleners die zaterdag in de vuurlinie stonden. Zij verdedigden niet alleen onze veiligheid, maar ook onze democratie. Dat zij hun eigen leven riskeren voor onze rechtsstaat verdient niets dan het allerhoogste respect. Die agenten hebben ook nu nog te maken met de nasleep van deze rellen, dankzij een online jacht op agenten door neonazi's en fascistten.

Voorzitter. De geweldsuitbarsting van afgelopen zaterdag is weerzinwekkend. Laten we er geen doekjes om winden: dit was extreemrechts geweld, gericht op de politie, gericht op journalisten en gericht op de instituties van onze democratie, met antisemitische leuzen, met NSB-vlaggen en met Hitlergroeten. En toch draaide dit kabinet eromheen. Waarom weigerde het kabinet het advies van de NCTV op te volgen? Waarom heeft u dit geweld niet direct expliciet bestempeld als extreemrechts?

Dit geweld staat niet op zichzelf. Het past in een trend. Onze veiligheidsdiensten waarschuwen al langer voor de groei van extreemrechts. De NCTV, de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, is daarover glashelder: als je dit normaliseert, ook als politicus, ook als kabinet, dan kan dat in uiterste gevallen leiden tot extremistisch geweld. Daarom is het zo wezenlijk om dit gedachtegoed consequent tegen te spreken. Het toont hoe kwetsbaar onze samenleving wordt wanneer extremisten gebruikmaken van serieuze maatschappelijke zorgen en de angsten voeden om haat en verdeeldheid verder aan te wakkeren.

De nasleep van afgelopen weekend en de reacties uit het hele land tonen ook aan dat dit niet ons Nederland is. Dat laten wij ons ook absoluut niet wijsmaken. Ik was maandag op bezoek in Leeuwarden. Bij alle gesprekken die ik voerde, was me weer duidelijk: ons land is niet van de extremen, maar van de miljoenen mensen die elke dag voor elkaar klaarstaan en die verschillen overbruggen in plaats van ze continu uitvergroten, wat hun afkomst of overtuiging ook is. Dat is wél ons land: het land van positieve krachten. Dat geldt ook voor ons hier in dit huis. We mogen het oneens zijn. Het politieke debat mag schuren en moet soms schuren, maar laten we dat gesprek wel voeren met ideeën, met argumenten, met feiten en bovenal met respect. Als liberaal en als leider van Democraten 66 zeg ik: onze democratie laat zich niet breken.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Dat was de eerste termijn van de Kamer.

De beraadslaging wordt geschorst.

De voorzitter:

Ik schors tot 14.00 uur.

De vergadering wordt van 13.18 uur tot 14.00 uur geschorst.